AUTEURSRECHT VOORBEHOUDEN

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

35E JAARGANG | WOENSDAG 11 OCTOBER 1950 | No. 1744

COMMISSIE VAN REDACTIE:

Ch. Glasz; H. W. Lambers; J. Tinbergen;
F. de Vries; C. van den Berg (secretaris).

Redacteur-Secretaris: A. de Wit.

Assistent-Redacteur: J. H. Zoon.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË:

J. E. Mertens; R. Miry; J. van Tichelen; R. Vandeputte; F. Versichelen.

Gegevens over adressen, abonnementen enz. op de laatste bladzijde van dit nummer.

INHOUD:

	Blz.
De artikelen van deze week	811
Sommaire, summaries	811
Functie en financiering van de groothandel *door Prof. Dr J. Wisselink*	812
Gebreidelde pensioenvrijheid *door Ir J. N. Smit*	814
Over het gebruik van indexcijfers *door Dr H. Rijken van Olst*	816
Ingezonden stukken:	
Geen legendevorming *door Ir J. Sevenster* **met naschriften van** *Dr J. H. van Stuijvenberg* **en** *Dr E. van de Wiel*	818
Het zuilensysteem en zijn consequenties *door J. W. de Pous* **met naschrift van** *Dr J. Buter*	819
London Letter *door Henry Hake*	821
Aantekeningen:	
De tweede nota inzake de industrialisatie van Nederland *door H. D. van der Hoeven*	822
Het Amerikaanse belastingprogramma	824
Geld- en kapitaalmarkt	825
Statistieken:	
Bankstaten	826
Maandcijfers van de grote banken in Nederland	826
Prijsindexcijfers van het gezinsverbruik in Nederland	827
Productie, handel en verbruik van suiker	827

DEZER DAGEN

mogen in Nederland ook degenen, die meer dan f 3600 's jaars verdienen in aanmerking worden gebracht voor de loonsverhoging met 5 pCt. Het verhogen is niet verplicht, doch toegelaten na vergunning. Vergist men zich, als men in de berichten nog de knersinge der tanden meent te horen, die dit voor haar kennelijk zeer harde bot aan de Regering heeft gekost?

„Eet, maar verslikt u niet", zei Patrick, „het zijn harde brokken". Zo staat het onder een plaat vol manhaftigheid in een oud boek. En zo hebben ook de Labourleiders te Margate hun volgelingen toegesproken op het stuk der nationalisaties. De eetlust, in abstracto, moge al nationaliserende niet verflauwd zijn, men heeft gewaarschuwd, dat de ogen groter kunnen zijn dan de maag. Het geroep „Holle, Bolle Gijs" is van Conservatieve zijde desondanks niet van de lucht, nieuw voedsel als het heeft gekregen door het bekend worden van de overdrachtsdatum van de ijzer- en staalindustrie. Deze is gesteld op 15 Februari 1951.

Harde brokken, daaraan hebben zich ook de gouverneurs van de bezettingszones gewaagd bij hun verder doorgevoerde politiek ten aanzien van de dekartellisatie-politiek in West-Duitsland. Hier is het geen groeiende trek in een zeer zwaar geval, doch het dringen van de tijd. Gezien het verzet in Duitse industriële kringen kan men zich voorstellen, dat de Duitse Regering, wanneer zij na 1 Januari als nieuwe beheerder zal optreden, dit gerecht ten hoogste pro forma op de politieke spijskaart zal houden.

„Auri sacra fames", de doemwaardige honger naar goud. Als een paraphrase van Vergilius' strenge oordeel klinken de woorden door een van de vertegenwoordigers van de E.C.A.-missie in Italië gesproken over de politiek van de Italiaanse Regering om zoveel mogelijk dollarreserves te vormen met een volgens hem vertragende uitwerking op het herstel van de Italiaanse productiecapaciteit.

Het antwoord is prompt gevolgd: stabiliteit gaat boven inflatiegevaar. Productieverhoging met een bijsmaak van het laatste is verwerpelijk. Ene droge bete, en rust daarbij, is beter.

Kan men beide hebben, consumptievergroting en zekerheid? De Raad van de Organisatie voor Europese Samenwerking, die zich hierop moet beraden, heeft als afscheidswoord van de administrateur van de E.C.A., Paul Hoffman, vernomen, dat het kan. Een opgewekte conversatie kruidt de maaltijd.

Intussen is men aan het onderhandelen, hoe het moet. Datzelfde doen op een onderdeel de experts op tariefgebied, die zich voor geruime tijd in Torquay hebben afgezonderd. Maar geleidelijk richten de ogen zich meer op het potje, dat in de Verenigde Staten te vuur staat. Bij de voorbereiding van de verkiezingen zal nog menige harde noot worden gekraakt. Vertrouwd wordt, dat de kern der hulpprogramma's daardoor niet zal worden aangetast.

Dr. W. DE GEUS
RAADGEVEND ACTUARIS
Adviseur voor
Pensioenfondsen en -regelingen, Verzekeringsinstellingen en Bouwkassen
WILLEMSPARKWEG 104, AMSTERDAM (Z.).
TELEFOON 92825

Nationale Handelsbank, N.V.
Amsterdam — Rotterdam — 's-Gravenhage
Alle Bank- en Effectenzaken

ECONOMISCHE STUDIECONFERENTIE
op 21 en 22 October 1950
Sprekers:
Dr N. KALDOR *(Cambridge)*
en
Prof. Dr J. TINBERGEN *(Rotterdam)*
Onderwerp:
HET VRAAGSTUK DER VOLLEDIGE WERK-GELEGENHEID
(structureel en conjunctureel)
Opgave en inlichtingen bij het Secretariaat der Intern. School voor Wijsbegeerte, Dodeweg 8, Amersfoort, telefoon K. 3490-5020.

Gemeenschapsoord „DRAKENBURGH"
nabij Hilversum
Gelegenheid voor het houden van
BEDRIJFSBIJEENKOMSTEN,
congressen en studiedagen.
Plaats voor plm. 100 logeergasten
Centrale verwarming — modern comfort
Inlichtingen aan het secretariaat van de Stichting.
LANDGOED „DRAKENBURGH"
TE BAARN. TELEFOON K 2950 — 9803

R. MEES & ZOONEN
ANNO 1720
Bankiers & Assurantie-Makelaars
ROTTERDAM
's-Gravenhage, Delft, Schiedam, Vlaardingen,
Amsterdam (alleen Assurantie)

EERSTE NEDERLANDSCHE
Verzekering-Mij. op het Leven en tegen Invaliditeit N.V.
Aanpassing
van ondernemingspensioen- en spaarfondsen aan de (komende) nieuwe wettelijke bepalingen ●
Kantoor: Bellevuestraat 2, Dordrecht, Telefoon 01850 - 5346

NKF
met papier geïsoleerde kabels voor zwakstroom en sterkstroom
koperdraad en koperdraadkabel
kabelgarnituren, vulmassa en olie
N.V. NEDERLANDSCHE KABELFABRIEK
DELFT

DE ARTIKELEN VAN DEZE WEEK.

Prof. Dr J. Wisselink, *Functie en financiering van de groothandel.*

De groothandel staat wegens de zeer sterk gestegen grondstoffenprijzen en de jongste maatregelen tot credietbeperking voor geweldige financiële moeilijkheden. Daar de credietverleningsfunctie voor de groothandel niet essentieel is, zal nu de credietgeving eerst enigermate en later sterker moeten wijken voor de financiering van de essentiële functie: het houden van voorraad. Wat het houden van voorraden betreft, kan de groothandel, bij het huidige prijspeil, beter wat kleinere zaken doen, met dus wat minder winst, dan grotere zaken met wellicht grotere winstkansen, maar óók met de kans op vastlopen. Stelt men de vraag enger: verdient handhaving van het assortiment of handhaving van het quantum de voorkeur, indien de groothandel zich óók in zijn essentiële minimum-voorraden moet beperken, dan dient de keus op het eerstgenoemde alternatief te vallen, in verband met de gevaren, die voor de groothandel zijn verbonden aan beperking van het assortiment.

Ir J. N. Smit, *Gebreidelde pensioenvrijheid.*

Een bespreking van het wetsontwerp Pensioen- en Spaarfondsenwet. Het ontwerp poogt, nu de logische volgorde: primair een civielrechtelijke regeling van de pensioenverhouding, vervolgens wettelijke normen voor pensioenfondsen en tenslotte verplichtstelling van pensioenfondsen voor een gehele bedrijfstak, door de loop der omstandigheden juist in tegengestelde richting is verlopen, tot een min of meer systematisch geheel te komen. Schr. wijst er, alvorens de minimumeisen, welke volgens het ontwerp aan iedere vrijwillige pensioenregeling mogen worden gesteld, nader te behandelen, op, dat bij het stellen van wettelijke eisen aan vrijwillige pensioenvoorzieningen die vrijwilligheid nimmer uit het oog mag worden verloren. Het gehele ontwerp overziend, stelt schr. vast, dat, gegeven de noodzaak van een wettelijke voorziening, het bedrijfsleven niet een gematigder regeling had kunnen wensen.

Dr H. Rijken van Olst, *Over het gebruik van indexcijfers.*

Dit artikel bedoelt een waarschuwing te geven, gericht tegen het hand over hand toenemend ondeskundig en onjuist gebruik van indexcijfers. Twee omstandigheden worden nl. bij het aanhalen en gebruiken van officieel berekende indexcijfers maar al te dikwijls uit het oog verloren: ten eerste, dat een dergelijk cijfer een index, dus een *aanwijzing* geeft over de orde van grootte van het verschijnsel, zonder evenwel meer te pretenderen, en ten tweede, dat het een aanduiding bedoelt te geven van *bepaalde*, door de woorden productie, kosten van levensonderhoud, arbeidsproductiviteit enz. slechts *zeer oppervlakkig omschreven verschijnselen.* Beide omstandigheden worden door schr. uitvoerig toegelicht. Indien aandacht wordt geschonken aan de definiëring of omschrijving van de grootheid, welke een indexcijfer meet, en bovendien rekening wordt gehouden met de onvermijdelijke onzekerheidsmarge, eerst dan zijn voldoende waarborgen geschapen om al te grote fouten bij de interpretatie van indexcijfers te voorkomen.

SOMMAIRE.

Prof. Dr J. Wisselink, *La fonction et le financement du commerce de gros.*

Le commerce de gros doit faire face à de graves difficultés financières à cause d'une forte augmentation des prix des matières premières et de la restriction des crédits. Etant donné que l'octroi de crédits n'est pas une fonction essentielle du commerce de gros, cette branche devra l'abandonner afin de pouvoir s'occuper complètement du financement du maintien des stocks, qui constitue bien sa fonction essentielle. Toutefois eu égard au niveau actuel des prix, le commerce de gros a tout intérêt à limiter les affaires et à réduire donc les bénéfices au lieu de conclure d'importants marchés et de réaliser ainsi de gros profits tout en courant le risque de se trouver à un moment donné à découvert.

Ir J. N. Smit, *Une liberté disciplinée pour les pensions.*

Un commentaire du projet de loi relatif aux Pensions et aux Institutions d'épargne. Le projet de loi stipule que les arrangements de pension librement établis peuvent être amendés par des exigences minima. L'auteur est d'avis que si on impose certaines conditions légales aux conventions de pension librement souscrites, on ne peut toutefois pas perdre de vue que ces arrangements se sont réalisés volontairement. Prenant le projet entier en considération, l'auteur conclut que le secteur privé ne pouvait pas souhaiter une réglementation plus modérée.

Dr H. Rijken van Olst, *L'usage des indices.*

L'article formule un avertissement contre l'usage fait avec incompétence et inexactitude des indices, cette mauvaise application se pratique de plus en plus. Il y a deux circonstances qu'on perd trop souvent de vue en utilisant et en reproduisant des chiffres officiellement calculés; primo que pareil chiffre ne fournit qu'un indice sur l'ordre et l'ampleur du phénomène, sans vouloir déterminer autre chose, et secondo que ce chiffre ne veut indiquer que des phénomènes superficiellement circonscrits par certains mots comme: production, coût de la vie, la productivité du travail, etc.

SUMMARIES.

Prof. Dr J. Wisselink, *The function and financing of the wholesale trade.*

The wholesale trade is facing considerable financial difficulties due to the strongly increased prices of raw materials and restricted credits. Since the function of granting credits is not essential in this branch, it will have to give way to financing the essential function, viz. the keeping of stocks. In view of the present price-level it will be better to restrict the volume of business and thus make slightly smaller profits than having a large turnover with possibly greater profits but also with the risk of getting stuck.

Dr J. N. Smit, *Checked freedom of pensions.*

A discussion of the draft bill governing Pensions and Saving Funds. Under the terms of this bill minimum demands may be made on every voluntary pension scheme. When making legal demands on pension arrangements the voluntariness should never be lost sight of. Reviewing the whole bill the writer concludes that trade and industry could not have wished a more moderate ruling.

Dr H. Rijken van Olst, *The use of index-figures.*

A warning against the rapidly increasing inexpert and incorrect use of index-figures. Two factors are too often neglected when officially calculated figures are quoted and used: first, in that such figures give an index or *indication* of the order of extent of the phenomenon and secondly, in that they intend to indicate *certain phenomena which are very superficially designated* by the words production, cost of living, labour-productivity, etc.

FUNCTIE EN FINANCIERING VAN DE GROOTHANDEL.

De zeer sterke stijging van de grondstoffenprijzen in de laatste maanden plaatste de binnenlandse groothandel en inzonderheid die in enige industriële producten, reeds voor grote moeilijkheden. Daarbij komen nu nog de door Prof. Pruijt in het laatste nummer der „E.-S.B." m.i. zeer helder uiteengezette consequenties van de jongste maatregelen tot credietbeperking.

Indien benarde, wellicht nog benarder wordende, omstandigheden de tot een bepaalde bedrijfstak behorende ondernemingen dwingen om zich te bezinnen omtrent hun positie en het treffen van maatregelen, dan is het goed om zich een woord uit een Oud Boek te herinneren. Het woord van de Prediker: „Er is niets nieuws onder de zon".

Het is een wijs woord, mits men het goed verstaat. Er is niets nieuws onder de zon wat de fundamentele functies in een samenleving betreft en de hierop gebaseerde functies van een maatschappelijke schakel. Er is steeds nieuws onder de zon, indien het over de juiste aanpassing van deze functies aan het maatschappelijk verkeer gaat.

Bij aanpassingen moet men altijd goed in het oog houden het verschil tussen structuur en conjunctuur. Een verandering in de economische structuur van een maatschappij, een economisch bestel of een bedrijfstak is iets blijvends, althans iets op langere termijn. Een conjunctuurinvloed is tijdelijk. Het is voor ieder van ons vaak zeer moeilijk om structuurveranderingen en veranderingen uit hoofde van de conjunctuur duidelijk uit elkaar te houden. Het grote gevaar is hier, dat men, maatregelen in een onderneming treffend naar aanleiding van een conjunctuurverloop, iets doet wat de structurele functie aantast. Een ander gevaar is, dat men géén gebruik maakt van conjuncturele verschuivingen om zich beter aan te passen aan zijn eigenlijke *structurele* taak, dus aan zijn eigenlijke functies.

Voor een heroriëntering op functies is vaak moed nodig, er zijn zeker risico's aan verbonden, doch men vergete nooit, dat een onderneming het op den duur van een goede verrichting van haar eigenlijke functies moet hebben en dat men hierop steeds terug moet vallen. Het is een kwestie van *lang zicht* en *kort zicht*. Men moet geregeld maatregelen nemen op kort zicht, maatregelen, die acuut nodig zijn om geen schipbreuk te lijden. Maar men moet nooit vergeten, dat men op den duur zijn eigenlijke koers moet hervinden, wil men niet belanden op de klip van de uitschakeling.

Er is niets nieuws onder de zon, wat de fundamentele functies van de groothandel betreft en de oude wijsheid om hieraan vast te houden bij zijn beleid. Vaak wordt echter, vooral bij acute moeilijkheden, vergeten dat het economisch leven niet statisch, doch dynamisch is. Binnen een reeks van functies kan het zwaartepunt zich verleggen. Op de lange duur komen de primaire functies steeds meer naar voren en de secundaire nemen in betekenis af. In een branche, die bepaald een reeks van economische functies heeft, is een achteruitgang in positie en zijn ook acute moeilijkheden zeer vaak het gevolg van het verspillen van energie op secundaire functies en het niet zetten van alle kracht op de hoofdfuncties.

Dit is uiteraard een oude waarheid en niets nieuws. Maar bij een krijgsraad in een moeilijke positie is er ook niets nieuws in de fundamentele beginselen der strategie. Er is m.i. au fond geen verschil tussen strategie en wat men noemt koopmanschap. Ze hebben trouwens beide gemeen, dat men ze al uit de wieg meegekregen heeft of niet, maar dat men ze uit de litteratuur en ook uit het grote en wijze boek wat de practijk heet, maar matig leren kan, als de aanleg ervoor al niet aanwezig is.

Strategie en koopmanschap hebben vooral veel gemeen, indien men voor het probleem staat, dat het te bestrijken terrein eigenlijk iets te groot is of wordt voor de middelen, waarover men beschikt. Zowel de strateeg als de koopman, beiden moeten zich dan realiseren, wat essentieel is in hun stelling en de beschikbare troepen, in casu middelen, hierop concentreren. Een succes op een neventerrein heeft geen zin, als men uit zijn hoofdstelling zou worden teruggedrongen.

We hadden het zoëven over kennis uit boeken en kennis uit het grote boek der practijk. De meeste litteratuur over de groothandel geeft vrijwel weer wat de handel ook als zijn functies kent.

Gezien het doel van dit artikel zal hier niet gepoogd worden om deze functies volledig weer te geven, aangezien onze beschouwingen zich toch zullen concentreren op twee of drie ervan; er worden slechts vermeld:

1. het geven van afnemerscrediet aan de fabrikant;
2. het selecteren uit aanbiedingen van fabrikanten of importeurs, of andere grossiers;
3. het vervoeren en opslaan;
4. het samenstellen van een assortiment;
5. het houden van voorraad en het dragen der daarmede inhaerente risico's;
6. het pousseren van artikelen;
7. het vervoer naar de detaillist;
8. het geven van leverancierscrediet aan de detaillist.

De grossier zal zeggen, dat deze opsomming ongeveer juist is en zal dus niet ontevreden zijn over de litteratuur. De fout van een beschrijvende litteratuur is echter, dat ze slechts weergeeft, wat men in de practijk ziet en dus niet voldoende critisch is. Een fout, die ze met de practijk gemeen heeft, indien deze het leerboek der practijk slechts leest als iets dat zo blijft en dus zegt: 't is zo altijd geweest en dit zal dus wel goed zijn. Dit is wederom een statische zienswijze, terwijl het economisch leven dynamisch is.

Uit deze reeks functies neemt de practijk bijna altijd als de voornaamste: *voorraad* en *credietverlening*. En men beschouwt ze zeer vaak als ongeveer equivalent. We zullen zien, of dit juist is.

Het is de verdienste van de Rotterdamse hoogleraar Nico Polak geweest om het vraagstuk van de taak van de tussenhandel fundamenteel te stellen. Op zijn betoog, dat de taak van de tussenhandel berust op de zgn. gelijkmatigheidstendens, nl. dat de variaties in de behoeften van de enkele detaillist groter zijn dan die van het gemiddelde van een grote groep van detaillisten, berusten eigenlijk alle moderne opvattingen over de functies van de grossier. Hierop berusten ook alle betogen, dat er inderdaad een economische taak voor hem is, nl. dat hij als geconcentreerd en vakkundig apparaat voor selectie, inkoop, voorraad en verkoop, in zeer veel gevallen goedkoper kan werken (indien hij het goed doet), dan een reeks verkoopapparaten van fabrikanten of, als men het zo wil stellen, goedkoper dan een reeks inkoopapparaten van detaillisten.

Hoe verdraagt zich deze theorie met hetgeen de practijk veelal nog ziet als de twee primaire functies: voorraadhouden en credietverlening? In de leer der gelijkmatigheidstendens komt men het woord credietverlening niet tegen. Polak noemt het practisch niet meer, doch geeft het ook niet die functioneel-secundaire plaats, die uit zijn betoog zou volgen. Het is óf hij, uitermate practisch theoreticus en schrijvende jaren vóór de tweede wereldoorlog, aarzelt een zo vastgeworteld practijkdenkbeeld aan te tasten. Ik geef toe, dat het odium der nieuwlichterij vaak niet prettig is, maar als men zich moet beraden in een moeilijke, mogelijk zelfs precair wordende situatie over het concentreren van de troepen, in casu de financiële middelen, moet men hier wel overheen stappen.

Sprak ik zo even over de verdienste van Nico Polak, het is de verdienste van een ander Rotterdams hoogleraar, Lieftinck, dat hij ons land uit een monetaire draaikolk redde en het inflatiegevaar belangrijk verminderde. Vooral dit laatste mag ook (bijna had ik geschreven „juist") de groothandel wel eens bedenken. Het is echter niet een verdienste van de onder de verantwoordelijkheid van zijn

Departement ook de laatste jaren nog gevolgde belastingpolitiek, dat de groothandel thans voor geweldige moeilijkheden staat. Reeds vóór Korea was er de moeilijkheid van een sterk gestegen prijspeil en de onmogelijkheid om voldoende reserves te vormen en dus de normale zaken op een veilige basis te blijven financieren. En nu, na de geweldige stijging van de grondstoffenprijzen in de laatste maanden èn de credietbeperking, staat ook dit deel van het bedrijfsleven voor een financieel dilemma. Hetzelfde dilemma van de strateeg, die te weinig troepen heeft. Er moet gewoekerd worden met deze troepen.

En met dit voor ogen bezien we de functietheorie van Polak en de vraag: is de nog veelvuldig aanwezige opvatting uit de practijk, dat èn voorraad èn credietverlening essentieel zijn, wel juist. En dan is het simpele antwoord: crediet kan een leverancier of een afnemer van een grossier ook elders verkrijgen. De service van de vakkennis, de selectie, de voorraad en de geconcentreerde inkoop kan de detaillist alleen van de grossier krijgen. Ook bij een industrie en bij een detailhandel, die zichzelf volkomen kunnen financieren, heeft de goede grossier nog altijd een functie. Dat credietgeving nog steeds als een essentiële functie wordt beschouwd, stamt uit de historie van de bedrijfstak. Historie is echter wat anders dan functie.

Ik vrees, dat met deze constatering een knuppel in het hoenderhok wordt geworpen. Ik weet, dat het heel moeilijk is om iets, wat als het ware historisch gegroeid is, te veranderen. Ik weet ook, dat structurele veranderingen zich, als men geen schokken in een maatschappij wil brengen, slechts langzaam kunnen voltrekken. Maar als men met beperkte middelen komt te zitten, dan moet datgene wat het zwaarste is, het zwaarste wegen. Dan moet men beseffen, wat de primaire functie is, de functie, waarvan men het op den duur moet hebben. En dan zal de credietgeving eerst enigermate en later sterker, moeten wijken voor de financiering van de essentiële functie: de voorraad. Dat hierbij ook behoort het tot elke prijs behouden van de vakkennis in een apparaat, nodig voor een goede selectie en efficiënte verkoop, spreekt vanzelf.

Men kan bij een hergroepering van de middelen (hier: een zich bezinnen op de structurele functie) de conjuncturele wind mee of tegen hebben. Komt de noodzakelijkheid van credietbeperking in een neergaande markt en in een periode, dat de detailverkoop niet vlot loopt, dan heeft men als groothandel de wind niet mee. In een periode, waarin de detailhandel vlot verkocht heeft, stuit men lang niet op dezelfde moeilijkheden. Men kon het wel slechter treffen. Zaak is echter om — bij een voorzichtige credietbeperking — niet te wachten tot de wind weer keert.

Het feit, dat de detailhandel nog veelvuldig crediet aan zijn klanten geeft (credieten, waarbij véél geklaagd wordt over „bad debts"), wijst niet op de onmogelijkheid om hier iets te bereiken.

Ik kan mij voorstellen, dat vele grossiers zich afvragen: en als ik, zelfs al beperk ik mijn credieten, er nu nog niet kom, zal ik dan misschien óók mijn essentiële minimumvoorraden moeten beperken?

Bij een beperking van de middelen voor voorraden zijn er *twee gezichtspunten.* Òf de beperking van het assortiment met handhaving van een behoorlijk quantum in elk artikel wat men voert, òf het handhaven van het assortiment en dan desnoods beperken van de voorraad in elk artikel tot het uiterste minimum, ja zelfs tot een zodanig peil, dat men bijv. de klant van hetgeen hij bestelt slechts zegge ¾ direct kan leveren.

Het is een moeilijke vraag, een vraag, die uitmondt in de bredere vraag: wat doe ik liever in een tijd als deze: wat kleinere zaken, met dus wat minder winst, of grotere zaken met wellicht grotere winstkansen, maar óók met de kans op vastlopen. Ik geloof, dat de bredere vraag gemakkelijker te beantwoorden is dan de engere vraag: assortiment of quantum. Een verstandig koopman zal, bij een dergelijk prijspeil, zijn zaken liever wat inkrimpen, temeer, omdat winsten bij grotere omzetten (zie het artikel van Prof. Pruijt) toch voor een groot deel naar de fiscus gaan en de fiscus hem niet helpt als het eens anders uitpakt.

De engere vraag: handhaving assortiment of handhaving quantum is veel moeilijker. Bij een moeilijke decisie moet men zich wederom beraden op het meest-essentiële op de vraag, of juist: wat zou op den duur mijn positie als grossier het meeste aantasten? Als ik de vraag stel, dan realiseer ik, dat over een groot deel van het veld, wat de grossiers gezamenlijk bestrijken, zich reeds een structuurverandering voltrekt (en m.i. terecht) in de richting der specialisatie. In deze specialisatie is echter een *prima assortiment*, m.i. een *essentieel* element. Indien men specialiseert, dan moet men in deze relatief kleine categorie ook alles brengen. De detaillist moet weten, dat hij ook alles ziet wat in dit genre voor hem geschikt is, zowel wat qualiteit als prijs betreft.

Er zou nu m.i. een groot gevaar in zitten als men hieraan tornde. Het is ongetwijfeld niet prettig om tegen een klant-detaillist te moeten zeggen: „Ik kan u voor direct ¾ leveren van wat ge bestelt en de rest kan later volgen", doch dit drijft hem in het algemeen niet elders heen. Indien echter een assortiment niet meer compleet is, gaat de detaillist vrij zeker wèl ergens anders kopen. In het voor de groothandel gunstigste geval bij een andere grossier — in het voor hem ongunstigste geval rechtstreeks bij de industrie.

Is dit de ene zijde van de assortimentsbeperking, dus die naar de detaillist, er is ook een andere zijde, nl. de fabrikant. Een fabrikant, die zijn zaken geheel doet via de grossier, heeft geen verkoopapparaat, dat een rechtstreekse bediening van de detaillist mogelijk maakt. Een fabrikant die, zegge de helft van zijn productie via de grossier afzet, heeft een detail verkoopapparaat, hetgeen (als hij zijn zaken goed drijft) precies groot genoeg is voor de helft, maar ook niet meer. Zowel een fabrikant uit de eerste als uit de tweede categorie zal zich dus, indien een grossier zijn artikel, of enige van zijn artikelen niet meer opneemt en vooral als dit abrupt geschiedt, in de eerste plaats tot een collega-grossier wenden. De industriële productie (dit is ook een structuurverandering, welke wellicht nog gestimuleerd zal worden door de economische eenwording van West-Europa) tendeert naar massale serieproductie, welke op zichzelf al weer de tendentie heeft hoe langer hoe kapitaal-intensiever te worden. Hoe meer een industrie deze kant uitgaat, hoe ernstiger een abrupt ophouden van een afzet is. En indien het element der vaste kosten al niet sprak, dan zou het sociale element, en het vermijden van werkloosheid, al wel zeer sterk spreken.

De afgesneden fabrikant, wiens artikelen de grossier uit een assortiment verwijdert, gaat dus, zoals we zagen, eerst naar een andere grossier. Maar achter in zijn hoofd onthoudt hij, hoe hij, geheel of gedeeltelijk weddende op grossiersverkoop, hiervan nu de dupe werd. En men heeft hem rijp gemaakt voor de gedachte om rechtstreeks door te grijpen naar de detaillist. Men heeft, als individuele grossier, het terrein van de grossiersgroep als geheel, weer potentieel verkleind.

Dit is een tweede gevaar, indien men het assortiment gaat inkrimpen.

We raken hier aan een ander vraagstuk, als men wil een structurele tendentie, nl. de tendentie tot samenwerking van vakgenoten. De tendentie tot specialisatie in de grossiersbranche brengt dit vraagstuk m.i. zeer naar voren. Zoals men in de industriële exportcombinaties door horizontale samenwerking bewust streeft naar een volledige range van artikelen, zo liggen er in de samenwerking van een aantal, met hun assortiment vlak naast elkaar liggende, grossiers, vele mogelijkheden; de mogelijkheid tot het gezamenlijk brengen van een goede reeks aaneensluitende assortimenten en — bij alle voordelen van de individuele

specialisatie — het geven van een prima service voor de afnemers en een prima service voor hun leveranciers. Een dergelijke combinatie brengt tevens vele mogelijkheden tot nauwe verticale samenwerking met groepen uit de industrie en de detailhandel.

Voorburg. J. WISSELINK.

GEBREIDELDE PENSIOENVRIJHEID.

Het ontwerp Pensioen- en Spaarfondsenwet, dat bij Koninklijke Boodschap d.d. 13 Juli 1950 bij de Staten-Generaal aanhangig is gemaakt, is de vrucht van een langdurige voorbereiding.

In 1935 was de deconfiture van een pensioenfonds, dat, onvoldoende afgescheiden van de onderneming waaraan het was verbonden, werd meegesleept door de economische moeilijkheden der jaren dertig de directe aanleiding tot ongerustheid over de positie van pensioentrekkers en de zekerheid van toekomstige pensioenaanspraken.

Hoewel ongelukken als deze zich gelukkig slechts sporadisch hebben voorgedaan, stond het geval toch niet alleen; in 1923 bijv. zagen de havenarbeiders, die de 65-jarige leeftijd naderden, zich een eerst kort tevoren in uitzicht gesteld, doch financieel onvoldoend gefundeerd pensioen ontgaan en niet gering is het aantal ondernemingen, dat meer of minder geweldadig — bijv. door een formeel algemeen ontslag — in gunstige jaren te hoog gegrepen pensioenregelingen drastisch heeft moeten besnoeien, waarbij zelfs het Rijk, nl. met betrekking tot de pensioenen der Indische landsdienaren, moet worden genoemd [1]).

Maar ook andere oorzaken dan financiële hebben tot het in rook opgaan van pensioenverwachtingen geleid. Bekend is het geval van de Vlissingse Gas Maatschappij, wier pensioentoezeggingen, toen de onderneming in andere handen overging, voor de betrokkenen niet meer te verwezenlijken bleken [2]) en talrijk zijn ongetwijfeld de veelal niet in de openbaarheid komende gevallen, waar door het overlijden van een werkgever of de opheffing van een rechtspersoon, werknemers in hun gegronde pensioenverwachtingen worden teleurgesteld.

Daarnaast ziet een groot aantal werknemers zich een reeds in vergevorderde opbouw verkerende pensioenaanspraak ontgaan, doordat zij — vaak door oorzaken buiten hun wil — niet (kunnen) voldoen aan de onereuse pensioenvoorwaarden, welke bijv. eisen, dat de dienstbetrekking niet vóór de pensioengerechtigde leeftijd wordt beëindigd.

Al deze als sociaal onrecht gevoelde teleurstellingen spreken tot het sentiment; het intrekken van het pensioen, de enige inkomstenbron van een oude en weerloze, wordt als een schrijnende krenking ondervonden en het wegvallen van een pensioenuitzicht, waarin jarenlang meer of minder hard is gewerkt en waarvoor dikwijls werd bijgedragen, ondermijnt het vertrouwen in deze voorzieningen.

Het groeiende gevoel, dat enig toezicht op de in volle vrijheid handelende en wandelende pensioenfondsen in de geest van de, sinds 1923 voor de levensverzekeringmaatschappijen geldende wet nuttig zou zijn, kwam in 1935 tot uitdrukking bij de behandeling van Hoofdstuk IV der Rijksbegroting voor 1936 en de Regering zegde daarbij een onderzoek naar de mogelijkheid van een regeling toe. Reeds op 28 Mei 1936 werd een voorontwerp aanhangig gemaakt bij de Hoge Raad van Arbeid, welke in een belangwekkend advies [3]) ingrijpende wijzigingen voorstelde. Een op 20 Maart 1940 tenslotte bij de Tweede Kamer ingediend definitief ontwerp was nog niet in behandeling gekomen, toen de oorlog aan de parlementaire wetgeving een einde maakte.

Intussen was van verschillende kanten [4]) naar voren gebracht, dat de leemte in het positieve recht niet in de eerste plaats de pensioen*fondsen*, maar de pensioen*verhouding* betrof. Niemand minder dan de Advocaat-Generaal bij de Hoge Raad klaagde in zijn conclusie in een procedure terzake van de al of niet onaantastbaarheid van een eenmaal toegekend pensioen [5]) over het ontbreken van een wettelijke regeling van dit onderwerp en al wie met pensioenverhoudingen van welke gedaante ook in de practijk te maken heeft stuit herhaaldelijk op onbesliste rechtsvragen, als: de vatbaarheid voor beslag, overdracht, compensatie, de preferentie, de wijze van verificatie in het faillissement van een pensioenplichtige en andere.

Als een nog zeer recente Staatscourant (6 Juli 1949) de instelling vermeldt van een staatscommissie voor de herziening van de *pensioenwetgeving*, is deze weidse titel al evenzeer onjuist als de naam van de „Pensioenwet 1922", daar beide zich niet met pensioen als sociaalmaatschappelijk verschijnsel, maar uitsluitend met de oudendagsverzorging van overheidsdienaren bezig houden — een nawerking van de tijd toen pensioen voor anderen dan publiekrechtelijke functionarissen weinig denkbaar werd geacht.

Tijdens de behandeling door de commissie, welke het vraagstuk van een wettelijke regeling der personeel-, pensioen- en spaarfondsen geheel opnieuw zou bezien, ingesteld bij Beschikking van de Minister van Sociale Zaken d.d. 13 September 1946 (Stscrt 183), groeide het wetsontwerp als gevolg van de bovenbeschreven ontwikkeling der denkbeelden buiten de aanvankelijke, tot een regeling voor personeelfondsen bedoelde opzet uit en werden elementen betreffende de civielrechtelijke pensioenverhouding er in opgenomen.

Ook de oorspronkelijke beperking tot de uitsluitend aan een onderneming verbonden personeelfondsen werd losgelaten, toen het wetsontwerp in zijn voorbereiding werd ingehaald door de — later gestarte — wettelijke regeling van pensioenfondsen voor gehele bedrijfstakken (Wet van 17 Maart 1949, S. J.121). Het werd logisch geacht ook het toezicht op deze fondsen in de nieuwe wet te regelen, waardoor het mogelijk werd verscheidene bepalingen uit de juist genoemde wet te laten vervallen. De mogelijkheid tot verplichtstelling van bedrijfspensioenfondsen blijft, als betreffende een geheel andere materie, bij de speciale wet geregeld, analoog aan de wet van 1937 inzake verbindend verklaring van in een andere wet geregelde collectieve arbeidsovereenkomsten.

Nu de logische volgorde: primair een civielrechtelijke regeling van de pensioenverhouding, vervolgens wettelijke normen voor pensioenfondsen en tenslotte verplichtstelling van pensioenfondsen voor een gehele bedrijfstak, door de loop der omstandigheden juist in tegengestelde richting is verlopen, poogt het wetsontwerp aldus tot een min of meer systematisch geheel te komen.

***

Bij het stellen van wettelijke eisen aan vrijwillige pensioenvoorzieningen mag die *vrijwilligheid* geen ogenblik uit het oog worden verloren. Maar al te licht zou een complex van ingrijpende voorschriften de lust om nieuwe

---

[1]) Wet tot tijdelijke korting der pensioenen, onderstanden en gagementen van gewezen Indische landsdienaren, locale ambtenaren en bijzondere leerkrachten, van 29 December 1933 (S. 763).

[2]) Rb. Middelburg 22 December 1937, N.J. 1938 no. 185; R.B.A. XXIV, blz. 11.

[3]) 3 Juli 1937, Algemene Landsdrukkerij.

[4]) A. Land: „Pensioenfondsen en familiestichtingen" en Mr G. Nauta: „Pensioenfondsen bij particuliere ondernemingen", Prae-adviezen voor de Broederschap van Candidaat Notarissen 1933; Mr M. B. Vos: „Het rechtskarakter van pensioen", Rechtskundige opstellen, aangeboden aan Prof. Mr E. M. Meyers 1935; Prof. Mr Jh. Zeylemaker Jzn: „Het particuliere pensioen", Indisch Tijdschrift voor het Recht, 1939. W. C. L. van der Grinten: „Het rechtskarakter van ouderdomspensioen". Rechtsg. Mag. Th. 1941, blz. 425.

[5]) Rechtelijke Beslissingen, 27e serie no. 1, 1 April 1941 — W. v. h. R. — N.J. 1941, no 61.

voorzieningen te treffen of bestaande te handhaven kunnen doden.

Geenszins gaat het er om alles wat voor een ideale pensioenvoorziening wel wenselijk zou kunnen worden geacht, verplichtend op te leggen, maar — vooropstellende, dat de invoering van een ouderdomsverzorging voor zijn personeel een prijzenswaardige daad van een werkgever is — slechts het uiterste minimum voor te schrijven van wat aan normen op dit gebied in het algemene rechtsgevoel bewust is geworden.

Alleen pensioenvoorspiegelingen, welke een vertrouwen opwekken, dat naar menselijke berekeningen tot teleurstellingen moet leiden, zijn slechter dan géén voorziening en waard verboden te worden, omdat ze slechts illusies zouden geven, waarvan een wijs woord zegt, dat het wreder is ze te wekken dan te verstoren.

De minimumeisen nu, welke volgens het wetsontwerp aan iedere vrijwillige pensioenregeling mogen worden gesteld, zijn van vierderlei aard.

In de eerste plaats dient voor de verwezenlijking van het pensioeneringsvoornemen naast werkgever en werknemer een derde, hetzij een levensverzekeringmaatschappij, hetzij een pensioenfonds, te worden ingeschakeld. De rechtstreekse pensioenering van een arbeider door zijn patroon zal dus in het bedrijfsleven niet meer toegestaan zijn en daarmede de strijdvraag over de al dan niet onaantastbaarheid van een liberaliteitspensioen geëcarteerd. Onmogelijk zal het hierdoor in de toekomst worden, om, zoals nog bij verscheidene ondernemingen — en niet bij de slechtste (bijv. De Nederlandsche Bank N.V.) geschiedt — de lopende pensioenaanspraken „slechts" gedekt te houden door een wiskundige reserve op de eigen balans.

Teneinde het in het leven roepen van een afzonderlijke rechtspersoon, als drager van de pensioenaanspraken en -middelen, te vergemakkelijken, bepaalt artikel 4 van het ontwerp, dat enkel door de goedkeuring van Statuten en Reglement door de Minister een fonds rechtspersoonlijkheid verkrijgt als het die niet reeds op andere wijze heeft. Hoewel deze bepaling vermoedelijk slechts zelden, en dan nog alleen voor nieuw opgerichte fondsen, toepassing zal vinden, is zij van principiële betekenis. Hiermede toch wordt een nieuwe typisch arbeidsrechtelijke figuur, vergelijkbaar met de bedrijfsvereniging voor de ziekengeldverzekering, in ons verenigingsrecht geïntroduceerd, ter vervanging van de aan het vermogensrecht ontleende en voor dit doel niet geheel passende rechtsvormen, zoals, de bij gebrek aan beter meest gebruikelijke, die der Stichting.

Een tweede eis, welke algemeen wordt gesteld, is vervat in artikel 8 en betreft de bescherming van verlies van aanspraken bij ontslag vóór de pensioentoekenning. Tenminste zal na een jaar van deelneming een vergoeding voor de eigen stortingen, hetzij door terugbetaling, hetzij in de vorm van een premievrij pensioen, moeten worden verleend en na een deelneming van vijf jaar of langer een aan de duur der deelneming evenredig permievrij pensioen.

Het is te vrezen, dat dit artikel in de politieke arena tot veel touwtrekken zal aanleiding geven en het gevaar is niet denkbeeldig, dat door een op- en overbieding in van sociale gezindheid getuigende amendementen, de geformuleerde eisen zullen worden opgevoerd tot een peil, dat de lust tot het vrijwillig treffen van pensioenvoorzieningen aanmerkelijk bekoelt. Reeds gaan de voorgestelde normen verder dan de algemene rechtsovertuiging van het bedrijfsleven. Met name wordt het door die ondernemingen, waar zeer gespecialiseerde medewerkers een veeljarige opleiding ontvangen, om eerst daarna waardevol voor de onderneming te zijn, niet redelijk geacht zodanige employé's wanneer zij na genoten opleiding naar een concurrent overgaan, nog een premievrij pensioen op grond van de leerjaren te moeten meegeven. Deze opvatting vindt trouwens steun in de pensioenregeling voor overheidspersoneel, welke slechts recht op premievrij pensioen geeft na tenminste 15 dienstjaren. Tenzij men het „Quod licet Jovi, non licet bovi" wil laten gelden, zal het wenselijk zijn de overheidsregeling met de nieuwe wettelijke voorschriften in overeenstemming te brengen, ook al zijn de overheidsfondsen uitdrukkelijk aan de werking van de wet onttrokken.

***

Wanneer de pensioenvoorziening door middel van een levensverzekeringmaatschappij (of van de wel zeer uitdrukkelijk naar voren gebrachte Vrijwillige Ouderdoms-Verzekering) wordt verwezenlijkt, onverschillig of de werkgever dan wel de werknemer de verzekering afsluit, is met het bovenstaande aan de wettelijke voorschriften voldaan, behalve dat de polissen ten aanzien van verschillende punten, zoals afkoopbaar- en beleenbaarheid zullen moeten voldoen aan nader door de Minister vast te stellen voorwaarden.

Indien echter een ondernemingspensioenfonds in het leven wordt geroepen, moet nog met een derde en misschien ook met een vierde groep van eisen rekening worden gehouden.

Deze derde bepaling (artikel 6) houdt in, dat in het bestuur van een ondernemingspensioenfonds de vertegenwoordigers van de in het fonds deelnemende werknemers en van de werkgever in gelijke getale zitting moeten hebben. Gelukkig laat artikel 7 verder aan de Statuten over de wijze te bepalen, waarop de bestuursleden worden aangewezen en is niet voorgeschreven, dat alle werknemersvertegenwoordigers de gezamenlijke werknemers moeten vertegenwoordigen, zoals het o.i. niet is uitgesloten, dat de werknemers zich groepsgewijs kunnen laten vertegenwoordigen op dezelfde wijze als in de fabriekskernen regel is.

Waarom echter de paritaire verhouding dwingend is voorgeschreven, is niet duidelijk; ons zijn vele fondsen bekend, waar de arbeiders méér dan de helft der bestuurszetels innemen, enkele zelfs, ontsproten aan het initiatief der werknemers en uitsluitend door hun bijdragen gevoed, welke geheel door werknemers worden beheerd. Een kleine wijziging om deze mogelijkheden te behouden lijkt ons wel wenselijk.

En tenslotte, wanneer een ondernemingspensioenfonds zelf het risico van de pensioenvoorziening gaat dragen, hebben we de situatie, waarop in eerste aanleg de wetgeving was gericht en moet worden voldaan aan een vierde groep van voorschriften.

Daar is in de eerste plaats de eis van artikel 10 (2e lid), dat het fonds voldoende draagvlak moet bezitten voor het zelfstandig dragen van het risico. Gelukkig zijn de in vroegere ontwerpen voorkomende minima voor het aantal deelnemers verdwenen op grond van het inzicht, dat hiervoor geen absolute minima zijn te stellen en bijv. door extreme extra zekerheden ook nog het kleinste aantal aanvaardbaar kan worden gemaakt.

De essentiële verdere eis is, dat het fonds niet in den blinde werkt, maar volgens een financieel plan, vervat in een actuariële en bedrijfstechnische nota (artikel 10). Véél, zo niet alles, is reeds gewonnen wanneer aan een goedbedoelde, maar in zijn consequenties niet doorgerekende pensioenregeling de actuariële spiegel wordt voorgehouden. Bij onze, in financieel opzicht tot degelijkheid gezinde volksaard toch, is de wetenschap van het bestaan van een potentieel tekort gemeenlijk al voldoende prikkel om naar sanering te streven en onvoldoend gedekte pensioenregelingen komen slechts daar voor, waar door gemis aan inzicht de dekkingskracht van een ogenschijnlijk „groot" vermogen ten opzichte van de aanvaarde latente verplichtingen wordt overschat. Intussen laat het wetsontwerp het daar niet op aankomen, maar zegt artikel 13, dat de bezittingen van een pensioenfonds toereikend moeten zijn om met de te verwachten reglementaire inkomsten de pensioenverplichtingen te dekken,

al laat een zeer liberale overgangstermijn van 25 jaren gelegenheid om door geleidelijke extra dotaties deze situatie te bereiken (artikel 16).

Ten onrechte wordt in enige beschouwingen en zelfs in de Memorie van Toelichting uit de bewoordingen van dit artikel 13 afgeleid, dat hiermede voor ondernemingspensioenfondsen het orthodoxe kapitaaldekkingstelsel wordt voorgeschreven. Immers, indien de toekomstige reglementaire bijdragen hoger zijn vastgesteld dan voor de uit die toekomstige betalingen voortspruitende aanspraken nodig is, kan dit overschot op de balans worden aanvaard als dekkingsmiddel voor verplichtingen uit anderen hoofde (bijv. back-service). Gewoonlijk echter leidt de — gezonde — neiging van de ondernemer om geen lasten naar de toekomst te verschuiven tot het tegendeel.

De afscheiding van het pensioenfonds van de risico's der onderneming zou illusoir zijn, wanneer een groot deel van zijn reserves toch weer in die onderneming werd belegd. Daarom beperkt artikel 15 deze tot 10 pCt van het fondsvermogen. Ook hiervoor echter geldt de aanpassingstermijn van ten hoogste 25 jaren.

***

De Statuten en Reglementen behoeven de goedkeuring van de Minister van Sociale Zaken, de Verzekeringskamer gehoord. In verband hiermede kan de wet zich in vele opzichten tot het geven van beginselen beperken, waarvan de concrete uitwerking met inachtneming van alle omstandigheden zo soepel mogelijk kan geschieden.

Intussen betekent dit een in omvang en moeilijkheden niet te onderschatten uitbreiding van de staatsbemoeiing. De vraag mag worden gesteld of, wanneer de publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie gestalte zal hebben gekregen, deze bij uitstek tot het bedrijfsleven behorende materie niet aan het sociale toporgaan zou kunnen worden overgedragen.

De herhaaldelijk naar voren gebrachte wens tot inschakeling van het bedrijfsleven bij het toezicht op deze fondsen, waar sociale overwegingen dikwijls tegen financieel-technische moeten worden afgewogen, heeft er toe geleid, dat, evenals reeds eerder voor het toezicht op de verplicht verklaarde bedrijfspensioenfondsen, de ambtelijke Verzekeringskamer voor haar nieuwe taak wordt uitgebreid met een aantal personen, deskundig op sociaal-economisch gebied (artikel 26).

De aldus aangevulde Verzekeringskamer krijgt een grote invloed op de ontwikkeling van het pensioenfondswezen hier te lande. Het zal dikwijls niet gemakkelijk vallen haar verantwoordelijkheid voor het beletten van de totstandkoming ener onvolmaakte pensioenregeling af te wegen tegen die, welke zij op zich laadt door deze wel te gedogen. Ze zal, naar is te hopen en te verwachten, van haar grote bevoegdheid een beheerst en wijs gebruik maken, daarbij meer leidend en opvoedend dan dwingend en verbiedend optredend.

Het gehele wetsontwerp overziende menen wij te mogen vaststellen dat, gegeven de noodzaak van een wettelijke voorziening, het bedrijfsleven niet een gematigder regeling had kunnen wensen. Het is te hopen, dat het karakter van het ontwerp, door begrijpend overleg ontstaan, bij de volksvertegenwoordiging met omzichtigheid zal worden behandeld.

Amsterdam. J. N. SMIT.

OVER HET GEBRUIK VAN INDEXCIJFERS.

De neiging, complexe en gecompliceerde verschijnselen zodanig te vereenvoudigen, dat ze begrijpelijk, overzichtelijk en hanteerbaar worden, is de mens ingeboren. Men tracht gaarne datgene wat moeilijk of in het geheel niet onder woorden is te brengen of in cijfers is uit te drukken, door het verwaarlozen van een aantal minder essentieel lijkende aspecten, terug te brengen tot een in woorden of in cijfers formuleerbaar begrip. Kunnen deze verschijnselen kwantitatief, dus in cijfers worden uitdrukt, dan zet zich dit verlangen tot verstandelijk omvatten vaak om in een streven tot cijfermatige samenvatting of vereenvoudiging. In plaats van een groot aantal individuele meet- of telresultaten beschouwt men dan bijv. alleen het gemiddelde, de spreiding, of bepaalde verhoudingsgetallen.

Deze drang tot herleiding van gecompliceerde tot eenvoudige, beter handelbare begrippen doet zich de laatste tijd in toenemende mate voor in de praktijk van ons maatschappelijk leven. Een van de uitingen daarvan is de indexcijfer-cultus. Nauwlettend en met grote eerbied worden ze gadegeslagen en hun geringste bewegingen worden omstandig becommentarieerd: de indexcijfers van de prijzen, van de kosten van levensonderhoud, van de lonen, van de productie, de consumptie, de arbeidsproductiviteit, het reële nationale inkomen. Belangrijke beslissingen worden op deze cijfers gebaseerd: steeds talrijker worden de uitingen van prominenten uit ons maatschappelijk leven, waarin wordt gewezen op het al of niet bevredigend verloop van dit of dat indexcijfer.

Op zichzelf beschouwd moeten deze verschijnselen tot verheugenis stemmen. Er blijkt immers een verlangen uit, over objectieve maatstaven te beschikken, welke ons behulpzaam kunnen zijn bij het bewerkstelligen van een zo hoog mogelijke productie of consumptie, van een zo hoog mogelijk nationaal inkomen of van een zo rechtvaardig mogelijke verdeling van het nationale product.

De waarschuwing, welke dit artikel bedoelt te geven is dan ook niet gericht tegen het gebruik van indexcijfers, maar tegen het *ondeskundig en onjuist* gebruik er van. En dit neemt helaas hand over hand toe.

Twee omstandigheden worden bij het aanhalen en gebruiken van officieel berekende indexcijfers maar al te dikwijls uit het oog verloren: ten eerste, dat een dergelijk cijfer een index, dus een *aanwijzing* geeft over de orde van grootte van het verschijnsel, zonder evenwel meer te pretenderen, en ten tweede, dat het een aanduiding bedoelt te geven van *bepaalde*, door de woorden productie, kosten van levensonderhoud, arbeidsproductiviteit enz. slechts *zeer oppervlakkig omschreven verschijnselen.*

Ter toelichting van de eerstgenoemde omstandigheid diene het volgende. Om in één cijfer de verhouding te kunnen weergeven tussen „de omvang van de productie" of „de hoogte van de prijzen", bijv. in 1938 en in 1950, moet men in beide jaren waarnemingen hebben verricht omtrent de productie of de prijzen van een groot aantal artikelen. Voor ieder artikel wordt dan een verhoudingscijfer vastgesteld en door op een bepaalde wijze een gemiddelde van deze verhoudingscijfers te bepalen verkrijgt men tenslotte „het" indexcijfer. Dit alles is wel algemeen bekend; men realiseert zich echter in vele gevallen niet welke consequenties deze berekeningswijze heeft voor het gebruik van de verkregen indices. In de praktijk van de berekening doet zich nl. een aantal omstandigheden voor, welke de waarde van de cijfers betrekkelijk maakt, en welke de gebruikers niet-statistici veelal over het hoofd zien of verwaarloosbaar achten. Ik vat deze omstandigheden thans in het kort samen.

De groep artikelen, die in de berekening van een productie-, consumptie-, prijs- of andere index wordt opgenomen, omvat nooit *alle* goederen, waarop het indexcijfer

betrekking moet hebben. Dit heeft velerlei redenen: kostenoverwegingen leiden er vaak toe alleen de belangrijkste artikelen in de statistische bewerking te betrekken, maar ook technische redenen nopen daartoe, zoals het ontbreken van enige productie of van prijzen in één der vergelijkingsjaren. Een artikel, dat in 1938 nog werd voortgebracht of verhandeld, kan in 1950 door een ander zijn vervangen. Dit geldt voor zeer veel artikelen, als men in aanmerking neemt, dat vervanging van de ene *kwaliteit* door de andere — een continu voortgaand proces — eigenlijk ook betekent, dat het ene *artikel* in de plaats komt van het andere. In deze gevallen wordt het artikel óf uit de berekening weggelaten, hetgeen de waarde van het indexcijfer vermindert, óf opgenomen zonder acht te slaan op de kwaliteitsverschillen (een costuum is een costuum!) hetgeen evenzeer ten nadele gaat van de betrouwbaarheid van het resultaat, omdat in een prijsindex bijv. geen hoeveelheidsveranderingen mogen worden verwerkt. Toch is er vaak geen andere uitweg: men denke aan de verkrijgbare groenten- en fruitsoorten, welke van maand tot maand veranderen. Het Centraal Bureau voor de Statistiek neemt in de index van de kosten van levensonderhoud (prijzen van het gezinsverbruik) iedere maand een ander groenten- en fruitassortiment op. De prijsindex van de post groenten heeft dus nu eens betrekking op sla, dan op bonen, dan weer op biet enz. Deze seizoenschommelingen, welke alleen aan hoeveelheids- en niet aan prijsveranderingen zijn toe te schrijven, kunnen het algemene indexcijfer van de kosten van het levensonderhoud gemakkelijk een of meer punten naar boven of naar beneden doen afwijken.

De opgenomen artikelen vormen dus een *steekproef* uit het geheel van alle artikelen, die het indexcijfer eigenlijk bedoelt te omvatten. Steekproefresultaten zijn alleen juist met een zekere waarschijnlijkheid; de kans op een representatieve uitkomst hangt af van de representativiteit van de prijzen, geproduceerde hoeveelheden enz. van de opgenomen artikelen. Nu doet zich echter het feit voor, dat deze steekproeven veelal niet gericht zijn, en dus ook minder representatief dan men zou wensen. Alleen die artikelen zijn nl. opgenomen, die om technische of andere redenen statistisch waargenomen en verder te verwerken zijn.

De laatste omstandigheid, welke vaak wordt verwaarloosd, is, dat de weging der afzonderlijke indices, nodig om tot de totaalindex te komen, wordt bepaald door de coëfficiënten welke óf in 1938 óf in 1950 de verhouding van belangrijkheid van de afzonderlijke artikelen weergeven. Naarmate deze verhouding in de beide jaren verschilt — hetgeen bij de meeste indexcijfers het geval is — verliest de totaalindex aan waarde.

Het is te betreuren, dat deze overwegingen meestal uit het oog worden verloren, wanneer de genoemde of andere indexcijfers worden gebruikt. Velen menen, dat, wanneer bijv. het indexcijfer van de prijzen van het gezinsverbruik (kosten van levensonderhoud) op 239 staat (in Augustus 1950; basis 1938/39 = 100), dit cijfer nu zonder meer de verhouding aangeeft tussen de prijzen van de artikelen, die de desbetreffende groep gezinnen verbruikt, in 1938/39 en Augustus 1950. Dit cijfer, gebaseerd op prijswaarnemingen in slechts 6 gemeenten, welke — dit zij terloops opgemerkt — geen representatieve steekproef van de Nederlandse prijsstructuur vormen [1]), geeft alleen een *indicatie* over de orde van grootte van het werkelijke verhoudingscijfer.

De indexcijfers van het Centraal Bureau voor de Statistiek zijn dus zeker bruikbaar, maar niet voor alle doeleinden. Ze bezitten geen grote precisie: stijgingen of dalingen van enkele punten zeggen volstrekt niets. Het bovengenoemde cijfer 239 betekent alleen, dat het beschikbare statistische materiaal dit als het meest waarschijnlijke aanduidt, als een middenwaarde, rondom welke de werkelijke waarde zich kan bevinden.

Over de nauwkeurigheid van deze en andere indexcijfers kan men slechts schattenderwijs een uitspraak doen. Ik meen, dat de aangevoerde onzekerheden in de berekeningen speelruimte laten voor de werkelijke cijfers tussen minstens 5 pCt boven en beneden het berekende cijfer. Men kan dus wel veilig zeggen, dat het ware indexcijfer van de kosten van levensonderhoud voor de beschouwde groep gezinnen ligt tussen 227 en 251 (Augustus 1950; 1938/39 = 100), van de arbeidsproductiviteit in de industrie tussen 87 en 97 (2e kwartaal 1950; 1938 = 100), van de industriële productie tussen 127 en 141 (2e kwartaal 1950; 1938 = 100) enz.

Hieruit moge volgen, dat het baseren van conclusies op stijgingen of dalingen van indexcijfers zeer voorzichtig moet geschieden. Een stijging of daling van enkele procenten is zeker niet significant, behoeft dus niets te zeggen over de werkelijke verandering van de kosten van levensonderhoud, de productie of de arbeidsproductiviteit. Het belangrijkste aspect van de gepubliceerde cijfers is wellicht wel, dat men niet a priori kan zeggen of het ware cijfer nu hoger of lager ligt dan het berekende.

Dat de officiële prijs-, loon- en andere indices voortdurend gevolgd moeten worden, spreekt vanzelf. Maar voor men deze gaat vergelijken en conclusies daaruit gaat trekken, trachte men zich de onzekerheden in deze conclusies voor te stellen.

Uitbreiding van de statistische waarneming kan voorts leiden tot groter nauwkeurigheid van de resultaten. Maar zolang de huidige situatie voortduurt is het goed, dat men zich houdt aan de regel van statistische ethica, dat een getal zóver moet worden afgerond, dat het laatste cijfer links van de nullen (of achter de komma) nog enigermate verantwoord is. Voor de in dit artikel genoemde indexcijfers betekent dit op zijn minst: afronden tot tientallen, dus 240 voor de kosten van levensonderhoud, 90 voor de arbeidsproductiviteit, 130 voor de industriële productie enz. Het is wenselijk, dat het Centraal Bureau voor de Statistiek overweegt hiertoe over te gaan: het zou vele misverstanden en foutieve gevolgtrekkingen uit de wereld helpen en de schijn van accuratesse vermijden. Reeds enkele jaren geleden heeft het C.B.S. een stap in deze richting gedaan door van indexcijfers met decimalen achter de komma over te gaan tot gehele getallen. Het toenemend gebruik, dat het maatschappelijk leven van indexcijfers maakt, legt thans de morele plicht op geen grotere nauwkeurigheid der cijfers te suggereren dan inderdaad aanwezig is.

Een andere methode is het aangeven van de mogelijke onnauwkeurigheid van statistische cijfers door deze van een letter te voorzien. Deze methode, welke ik ongeveer een jaar geleden in dit tijdschrift bepleitte [2]), is door het Centraal Bureau voor de Statistiek in een enkel geval toegepast [3]).

Ik noemde nog een tweede omstandigheid, die tot onjuiste conclusies uit indexcijfers, en ook uit andere statistische cijfers, kan leiden, nl. de omschrijving van de gemeten grootheid. Wanneer de gebruiker niet weet, dat de productie-index alleen betrekking heeft op de industriële productie en wel op geproduceerde *hoeveelheden* (niet waarden), dat de index van de kosten van levensonderhoud alleen is gebaseerd op de consumptiegewoonten *van gezinnen met lage inkomens*, of dat het indexcijfer van de arbeidsproductiviteit alleen betrekking heeft op de *totale macro-economisch gemeten grootheid*, met inbegrip van het administratieve personeel, dan ligt hier een andere bron van fouten. In elk dezer omschrijvingen ligt een

[1]) Nl. Groningen, Enschede, Eindhoven, Tilburg, Dongen en Heerlen.

[2]) Dr H. Rijken van Olst: „Statistische ethica", „E.-S.B." van 5 October 1949, blz. 793.

[3]) „De consumptieve uitgaven in Nederland, 1923-1939". Statistische en Econometrische Onderzoekingen, Jaargang 4, No. 3, blz. 99.

keuze-element; men zou iets anders ook hebben kunnen aanduiden met deze termen. Het behoeft geen nadeel te zijn, dat bijv. in het indexcijfer van de kosten van levensonderhoud alleen de laagste inkomensklassen zijn vertegenwoordigd: deze groep is belangrijk genoeg om er speciale aandacht aan te wijden. Wenst men de kosten van levensonderhoud voor de gehele bevolking te volgen, dan is dit cijfer niet bruikbaar. Door er echter enkele correcties op toe te passen, aangevuld met andere berekeningen, kan men toch tot een benadering van het gewenste cijfer komen. Oomens en schrijver dezes hebben berekend [4]), dat dit indexcijfer 13 à 14 pCt hoger zou moeten liggen dan dat voor de lage inkomensklassen, dus in Augustus 1950 ongeveer op 270 (1938/39 = 100).

Ook met het indexcijfer van de arbeidsproductiviteit zou men iets anders kunnen aanduiden dan het macro-economische begrip. Nu kan men menen, dat het Centraal Bureau voor de Statistiek een verkeerde keuze heeft gedaan. Dr Nijhuis wijdt in „E.-S.B." van 30 Augustus jl. een artikel aan zijn bezwaren tegen deze keuze. Deze vloeien voor een deel voort uit de boven besproken onzekerheden ten gevolge van de veranderde goederensamenstelling; de door mij aangegeven methode van afronding zou hier reeds veel helpen. Maar Dr Nijhuis meent, dat er geen keus is over wat men onder arbeidsproductiviteit dient te verstaan: „Onder het begrip arbeidsproductiviteit *zal moeten worden verstaan* de productiviteit van de arbeid, welke wordt bepaald door de volgende drie factoren: de prestaties van de arbeiders, de mate van mechanisatie en de efficiency van de bedrijfsorganisatie. De grootte van de arbeidsproductiviteit wordt bepaald door de drie genoemde factoren". Er wordt hier ook een keuze gedaan; er blijkt echter niets van de noodzaak, op logische of andere gronden, om de mate van mechanisatie wèl, maar de grootte van het administratieve apparaat niet mede in aanmerking te nemen bij de berekening. Een berekening als Dr Nijhuis voorstelt, zou met de stopwatch in het bedrijf moeten geschieden. Deze heeft uiteraard ook zin; zij ligt o.i. echter niet op de weg van het Centraal Bureau voor de Statistiek.

Het verdient derhalve aanbeveling ook aan de definiëring of omschrijving van de grootheid, welke een indexcijfer meet, aandacht te besteden. Houdt men dan bovendien rekening met de onvermijdelijke onzekerheidsmarge, dan zijn voldoende waarborgen geschapen om al te grote fouten bij de interpretatie van indexcijfers te voorkomen.

's-Gravenhage. Dr H. RIJKEN VAN OLST.

[4]) Dr H. Rijken van Olst en C. A. Oomens: „Het reële nationale product en het re le nationale inkomen". Statistische en Econometrische Onderzoekingen, Jaargang 4, No 4, blz. 149.

INGEZONDEN STUKKEN.

GEEN LEGENDEVORMING.

Ir J. Sevenster te 's-Gravenhage schrijft ons:

Met veel belangstelling heb ik kennis genomen van het artikel van Ir C. Kuyper over „De betekenis van de visserij voor de voedselvoorziening" in „E.-S.B." van 16 Augustus, 1950, evenals van de discussie hierover in „E.-S.B." van 13 September 1950.

Verbijsterd was ik eerst door de pertinentie, waarmede Dr Van Stuijvenberg proclameert, dat het feit, dat de kostprijs per geproduceerde calorie in de visserij lager is dan in de landbouw, economisch gezien, „irrelevant" is [1]). Hij schrijft echter direct daarna: „de hoogte van de kostprijs per calorie doet in *normale* [2]) omstandigheden niet ter zake bij het vaststellen van het aandeel, dat een tak van voedingsmiddelenproductie in de voedselvoorziening behoort te hebben". Een nadere aanduiding van wat we in dit verband onder „normaal" hebben te verstaan zou wel van belang zijn; we mogen echter wel aannemen, dat Dr Van Stuijvenberg de omstandigheden voor de Nederlandse takken van voedingsmiddelenproductie tussen 1930 en 1950 niet normaal heeft gevonden en dat ze het, gezien bijv. de recente redevoeringen van Minister Mansholt in de Tweede Kamer en te IJmuiden, voorlopig ook nog wel niet zullen worden. Voor al dergelijke omstandigheden zouden studies als die van Ir Kuyper dus wel „relevant" kunnen zijn.

Het bovenstaande is slechts bedoeld als een opmerking terloops. Ernstig bezwaar meen ik echter te moeten maken tegen de twee slotalinea's in het ingezonden stuk van Dr Van Stuijvenberg [3]). Hij stelt daarin:

1e. Dat Dr Van de Wiel in „E.-S.B." van 31 Mei 1950 een „gedegen critiek" zou hebben gegeven op de „publicatie" van Prof. Dols en ondergetekende over de productie en bestemming van melk in Nederland.

2e. „Dat Ir Kuyper zich niet heeft weten te hoeden voor het maken van fouten van overeenkomstige aard".

3e. Dat beide voorbeelden de conclusie toelaten: „dat manipulaties met calorieën en voedingswaarden op het gebied van de voedselvoorziening — wanneer deze niet tegen een doordachte economische achtergrond plaatsvinden — een verwerpelijke basis vormen om daarop economisch-politieke maatregelen te bepleiten of te suggereren. In dit opzicht zijn zij tot dusver vrij onvruchtbaar gebleken".

ad 1. Door het artikel van Drs Th. J. Platenburg: „Betekenis en bestemming van de melk" [4]) is bekend, dat er tegen de strekking van het betoog van Dr Van de Wiel in zijn artikel „Tweeërlei visie ten aanzien van de melkbestemming" [5]) enige bezwaren kunnen worden gemaakt. Als „een gedegen critiek" kunnen wij het niet aanvaarden en zeker niet ten aanzien van het vraagstuk, waar Dr Van Stuijvenberg op doelt.

Dr Van de Wiel schreef over het werk van Prof. Dols en mij: „dat economische overwegingen, als de mogelijkheid om de producten af te zetten, niet geheel verwaarloosd worden, doch zij worden alleen ten tonele gevoerd wanneer zij de op grond van voedingsargumenten bereikte conclusie versterken".

Het tegendeel van deze bewering is eenvoudig aan te tonen. Wij hebben in onze studie o.a. gezocht naar een oplossing van het probleem, of de kaas dan wel de melkproducten op den duur de beste kansen zullen hebben. Na de constatering, dat bij de bereiding van kaas een groter deel van de melk voor de menselijke consumptie verloren gaat dan bij die van volle melkproducten, en dus uit voedings-economisch oogpunt aan de laatste de voorkeur zou moeten worden gegeven, hebben wij enige andere overwegingen behandeld, waarvan de meeste voor de kaas pleiten [6]). Deze overwegingen hebben zwaarder gewogen dan de voedings-economische: in de eindconclusie hebben we de kaas vóór de melkproducten gezet.

ad 2. Mede in verband met het bovenstaande staat allerminst vast, dat wij fouten zouden hebben gemaakt. Men kan uiteraard van mening verschillen over het gewicht van bepaalde argumenten of de invloed, welke bepaalde factoren op de lange duur zullen hebben. De bewering als zouden wij de voedings-economische argumenten voorop hebben gesteld in die zin, dat daarbij andere overwegingen niet voldoende tot hun recht komen, is onjuist. Anderzijds achten wij de „irrelevantie" van deze voedings-economische overwegingen allerminst bewezen, ook niet voor „normale" tijden.

ad 3. Dr Van de Wiel heeft het ons als een tekortkoming aangerekend, dat we niet hebben aangeduid op welke wijze het meest gewenste bestemmingsplan in de practijk

[1]) Zie „E.-S.B." van 13 September 1950, blz. 741.
[2]) Cursivering van mij.
[3]) Zie „E.-S.B." van 13 September 1950, blz. 742.
[4]) Zie „E.-S.B." van 15 Juni 1950.
[5]) Zie „E.-S.B. van 31 Mei 1950.
[6]) Prof. Dr Ir M. J. L. Dols en Ir J. Sevenster: „Productie en bestemming van melk in Nederland", blz. 138 t/m 140.

zou zijn te realiseren. Daaruit blijkt wel, dat wij geen economisch-politieke maatregelen hebben bepleit of gesuggereerd.

Het lijkt mij „relevant" te waarschuwen tegen het gevaar van legendevorming.

***

Naschriften.

Er zullen waarschijnlijk geen nieuwe gezichtspunten worden geopend door nader in te gaan op die punten, waarop verschil van inzicht tussen Ir Sevenster en mij blijft bestaan. Het is daarom wellicht beter, dat ieder, die daarin belang stelt, kennis neemt van de inhoud van de publicatie van Prof. Dr Ir Dols en Ir Sevenster en zich aan de hand daarvan een oordeel vormt over het onderhavige meningsverschil. De oorspronkelijke bron is daartoe beter geschikt dan welk commentaar ook.

Twee punten blijven nu nog over.

1. Kortheidshalve heb ik een nadere omschrijving van de „normale omstandigheden" achterwege gelaten. Zij zijn aanwezig, wanneer aan twee voorwaarden is voldaan: *a.* vrijheid van consumptie, waarbij de consumenten, *b.* over een zodanige koopkracht beschikken, dat zij een behoorlijke variatie in het dieet kunnen aanbrengen, hetgeen de afwezigheid van een schaarste aan voedingsmiddelen impliceert.

Is aan deze voorwaarden voldaan, dan mag men, economisch gezien, een voedingsmiddel niet identificeren met de hoeveelheid calorieën of voedingswaarde, die het bevat en de kostprijs niet uitsluitend daarop betrekken.

In een tijd van acute voedselschaarste is aan de tweede voorwaarde niet meer voldaan. Een voedingsmiddel heeft dan nog slechts betekenis als drager van eenheden voedingswaarde en wordt als zodanig gewaardeerd. De overige, in een normale toestand marktvormende eigenschappen (de geur, kleur, smaak, verpakking, mate van directe bruikbaarheid, verkoopomstandigheden e.d.), vallen dan als zodanig weg. Zij worden economisch irrelevant. De Overheid zal in dergelijke omstandigheden de consumptievrijheid beperken, teneinde iedere consument voldoende voedsel te verschaffen. Aan de eerste voorwaarde is dan dus ook niet meer voldaan.

Het zal duidelijk zijn, dat de grens tussen normale en niet-normale omstandigheden niet scherp is te trekken.

2. De derde opmerking van Ir Sevenster maakt een verduidelijking van de gebruikte formulering gewenst. Vast staat, dat maatregelen *genomen* moeten worden om de door hem aangegeven doelstellingen te verwezenlijken. Hoe zou anders bijvoorbeeld de door hem wenselijk geachte vermindering van de jaarlijkse boterproductie, die thans 90.000 ton bedraagt, tot 50.000 ton, welk cijfer ook voor het jaar 1960 wordt aangehouden, kunnen worden bereikt? Gegeven het feit, dat o.a. daartoe in ieder geval maatregelen genomen moeten worden (waarbij in het midden kan worden gelaten, of Ir Sevenster deze al dan niet in concreto aangeeft), ondergaat de desbetreffende zinsnede een verbetering, indien zij aldus luidt: „dat manipulaties met calorieën en voedingswaarden op het gebied van de voedselvoorziening — wanneer deze niet tegen een doordachte economische achtergrond plaatsvinden — een verwerpelijke basis vormen om daarop het nemen van economisch-politieke maatregelen te bepleiten of te suggereren".

's-Gravenhage, 5 Oct. 1950 Dr J. H. v. STUIJVENBERG.

***

Over het hoofd van Dr Van Stuijvenberg richt Ir Sevenster zich tegen mijn destijds in „E.-S.B." opgenomen critiek op het door laatstgenoemde ontworpen melkbestemmingsplan. Ik meen deze critiek volledig te kunnen handhaven, temeer, waar door Ir Sevenster geen nieuwe argumenten naar voren worden gebracht. Samengevat is mijn bezwaar tegen het betoog van Ir Sevenster, dat het op twee gedachten hinkt: enerzijds wil hij het calorische rendement, anderzijds het economische rendement richtinggevend doen zijn bij voortbrenging en verbruik van zuivelproducten. Zolang de consument in principe vrijgelaten wordt het voor consumptieve uitgaven bestemde deel van zijn inkomen te besteden zoals hij verkiest en zolang hij zich bij de keuze van zijn levensmiddelenpakket niet uitsluitend door calorieën en vitaminen laat leiden, maar ook door factoren als smaak, gewoonte enz., behoeven het calorieëncriterium en het rendabiliteitscriterium in het geheel niet in dezelfde productierichting te wijzen. Eerstgenoemd criterium zal leiden tot een geringere dan maximale economische rendabiliteit en daarom een ingewikkeld overheidsingrijpen noodzakelijk maken, waarvan de consequentie is een volledige leiding van de consumptie van overheidswege. Er is immers geen enkele reden bij de zuivel halt te houden. Het door elkaar hanteren dezer criteria, zonder aan te geven wat geschieden moet, wanneer ze in verschillende richting wijzen, maakte het voor Ir Sevenster noodzakelijk economische motieven slechts dan te laten gelden, wanneer zij een steun betekenden voor het calorieënargument. Dat hij om economische redenen kaas boven melkproducten prefereert, hoewel voedingstechnisch een omgekeerde volgorde wenselijk zou zijn, is in het verband van het gehele betoog niet ter zake doende en toont geenszins aan, dat aan de economische overwegingen de juiste plaats is ingeruimd.

's-Gravenhage, 5 Oct. 1950. Dr E. van de WIEL.

HET ZUILENSYSTEEM EN ZIJN CONSEQUENTIES.

De heer J. W. de Pous te 's-Gravenhage schrijft ons:

In „E.-S.B." van 23 Augustus 1950 heeft Dr J. Buter zijn visie gegeven op het zuilensysteem en zijn consequenties, waarbij zonder enig bewijs een aantal stellingen wordt geponeerd, welke moeilijk zijn te handhaven. Teneinde te komen tot een objectiever beeld van de realiteit, komt het ons gewenst voor het waarheidsgehalte van de uitspraken van Dr Buter aan een nader onderzoek te onderwerpen.

In de eerste plaats wordt de stelling geponeerd, dat op allerlei gebied, min of meer geforceerd, confessionele organisaties in het leven worden geroepen. Er zouden zelfs pogingen worden aangewend ook daar, waar niet de minste behoefte bestaat aan confessionele organisaties, deze toch — zij het slechts op papier — te creëren. Het doel, dat de voorstanders van de confessionele organisaties hierbij voor ogen staat, is het verkrijgen van meer invloed.

Het komt ons overbodig voor deze volkomen ongemotiveerde en laakbare wijze van voorstelling uitvoerig te bestrijden. Een enkele vraag is hier voldoende. Meent Dr Buter, dat bijv. de K.A.B. en het C.N.V., die tezamen over een groter ledenaantal beschikken dan de zgn. neutrale organisatie van werknemers, het N.V.V., op geforceerde wijze in het leven zijn geroepen? De practijk heeft bewezen, dat, hoe klein deze organisaties in de aanvang ook wezen mochten, hier in een reële behoefte is voorzien.

Overigens hebben wij zeer ernstige bezwaren tegen de uitdrukking „in een behoefte voorzien". Hiermede geeft Dr Buter blijk niets begrepen te hebben van de motieven van hen, die de Christelijke organisatie voorstaan. Het is hier niet de plaats op deze motieven in te gaan, omdat deze bekend mogen worden verondersteld. Wij willen Dr Buter slechts de vraag stellen, of hij werkelijk de mening is toegedaan, dat machtsuitoefening hier een leidend motief is. Wanneer men krachtens zijn levensovertuiging meent, dat ook het sociale en economische leven onder de autoriteit van de Heilige Schrift is gesteld en het als een opdracht beschouwt de voor deze terreinen des levens geldende beginselen en normen door middel

van de Christelijke organisatie uit te dragen, zal in dezen het verkrijgen van invloed nimmer doelbepalend kunnen zijn.

In zoverre de Christelijke organisaties in Nederland snel gegroeid zijn en daardoor een invloedrijke positie bezitten, treedt het vraagstuk van de uitoefening van deze invloed, van deze macht, naar voren. Indien hier gevaar voor machtsmisbruik bestaat, geldt dit evenzeer voor de zgn. neutrale organisaties, tenzij Dr Buter meent, dat niet alleen het streven naar invloed, maar ook het feitelijk verkrijgen er van, aan laatstgenoemde organisaties vreemd is.

Wij moeten concluderen, dat de eerste stelling van Dr Buter elk fundament mist en ernstig protest aantekenen tegen de voorstelling, dat bijv. het C.N.V., dat nota bene de klassestrijd en de politieke staking verwerpt, slechts werd gefundeerd met het oogmerk invloed en macht te verkrijgen.

De consequenties van het zuilensysteem.

Volgens Dr Buter is een van de consequenties van het zuilensysteem, dat het practisch onmogelijk is, de besturen van de publiekrechtelijke bedrijfsorganen zodanig samen te stellen, dat men er in de practijk mee kan werken.

De oorzaak hiervan ligt in de bepaling, dat in de dagelijkse besturen de verschillende levensbeschouwingen (in de wet wordt gesproken van geestelijk-maatschappelijke stromingen) moeten zijn vertegenwoordigd. In verband met de noodzaak ook aandacht te schenken aan de vertegenwoordiging van verschillende belangengroeperingen in de publiekrechtelijke bedrijfsorganen, zal het dagelijks bestuur zo groot worden, dat men het moeilijk nog een dagelijks bestuur kan noemen, aldus Dr Buter.

Deze uitspraak is in zijn algemeenheid stellig onjuist, zoals de samenstelling van het dagelijks bestuur van de Sociaal-Economische Raad overigens reeds heeft bewezen. Het is wel wat simplistisch te concluderen, dat een dagelijks bestuur van een eventueel productschap voor akkerbouwproducten, waarbij zes belangengroeperingen (landbouw, industrie, groothandel, tussenpersonen, kleinhandel en ambacht) zouden betrokken zijn, noodzakelijkerwijze uit 37 personen zou moeten bestaan om aan de verschillende geestelijk-maatschappelijke stromingen enerzijds en aan de belangengroeperingen anderzijds recht te doen wedervaren. Bij het dagelijks bestuur van de Sociaal-Economische Raad bleek het zeer wel mogelijk door de aanwijzing van slechts vier personen aan werkgeverszijde zowel de belangengroeperingen (industrie, etc., middenstand, landbouw) als de geestelijk-maatschappelijke stromingen te doen vertegenwoordigen. Een consequente doorvoering van het drie zuilensysteem, zoals door verschillende vertegenwoordigers van confessionele organisaties voorgestaan, had zelfs tot een kleiner dagelijks bestuur geleid, namelijk van tien in plaats van dertien personen.

Overigens ziet Dr Buter zelf deze mogelijkheid van combinatie, doch meent deze te moeten verwerpen, daar men minder bekwame figuren moet kiezen. Het is mogelijk, dat de meest geschikte personen er nu eenmaal niet de gewenste levensbeschouwingen op na houden. Het is dan echter weinig consequent, wanneer Dr Buter onder afwijzing van het zuilensysteem een vertegenwoordiging voorstaat, waarbij als norm geldt de vraag, welke vrije organisaties qua omvang en qua belangen, die zij vertegenwoordigen, daarvoor het meest in aanmerking komen. Het zal immers duidelijk zijn, dat zo het genoemde bezwaar tegen het zuilensysteem steekhoudend is, dit evenzeer geldt voor de door Dr Buter voorgestane oplossing, in zoverre geenszins a priori verzekerd is, dat de „belangrijkste" organisaties steeds de meest geschikte personen naar voren brengen en afvaardigen.

Een volgende ongewenste consequentie van het zuilensysteem zou tot uiting komen in de samenstelling van de Sociaal-Economische Raad, waarin de vakorganisaties en vooral sommige bedrijfstakken op onvoldoende wijze zijn vertegenwoordigd. Vindt geen overschatting van de invloed van de confessionele organisaties plaats, wanneer men meent, dat het ontbreken van deze organisaties in bedoelde bedrijfstakken (met name in de groothandel, de transitohandel en de export) hiervoor volledig aansprakelijk is te stellen? De vraag dringt zich op, of Dr Buter ook hier niet te generaliserend te werk gaat. In zoverre de vertegenwoordiging var bedoelde bedrijfstakken niet overeenkomstig de maatschappelijke betekenis is, kan men zich afvragen, of — in plaats van de toepassing van het zuilensysteem — het in onvoldoende mate georganiseerd zijn niet als belangrijkste oorzaak van bedoeld euvel moet worden aangemerkt.

Vervolgens zou de toepassing van het zuilensysteem er toe leiden, dat de Sociaal-Economische Raad van meet af een politieke inslag dreigt te krijgen. Bij doorvoering van dit systeem in de te creëren product- en bedrijfschappen zou ook in deze organisaties de politiek een belangrijke rol gaan spelen, tot schade van een goede behartiging van de belangen van het bedrijfsleven en tot schade ook van de welvaart van ons land. Het voorbeeld, ter staving van deze stelling naar voren gebracht, is gelukkig, noch overtuigend. In dit geval spruit de politieke inslag voort uit het ontbreken van vertegenwoordigers van de handel in agrarische producten, van specifieke vertegenwoordigers van landarbeidersorganisaties en van agrarische industrieën. Aannemende, dat aldus het uit te brengen advies in zake een landbouwaangelegenheid eenzijdig is — wij meenden overigens, dat ter voorkoming van het benadelen van bepaalde belangen vijftien leden door de Kroon zijn aangewezen, die o.a. tot taak hebben het algemeen belang steeds nauwlettend in het oog te houden — is het terminologisch weinig fraai hier van een politieke inslag te spreken. Afgezien hiervan is het ons ten enenmale onduidelijk hoe Dr Buter de toepassing van het drie zuilensysteem verantwoordelijk wil stellen voor het ontbreken van een vertegenwoordiger van bijv. de agrarische industrie. Ook in het door Dr Buter voorgestane systeem zullen niet alle in Nederland bestaande bedrijfstakken vertegenwoordiging kunnen krijgen in de Sociaal-Economische Raad.

In zoverre deze argumentatie niet voldoende overtuigend is, zij er op gewezen, dat ook in de Stichting van de Arbeid het zuilensysteem is toegepast. Dr Buter kan toch moeilijk volhouden, dat dit lichaam wordt gekenmerkt door een politieke inslag, waardoor een goede behartiging van de belangen van het bedrijfsleven en de welvaart van ons land zijn geschaad.

Tenslotte meent Dr Buter, dat het zuilensysteem een van de grondrechten van ons volk — de vrijheid van organisatie — aantast. Dit is allerminst het geval. Juist om tot uiting te brengen, dat naast de organisaties, die zich baseren op een bepaalde, confessionele, levensbeschouwing, ook zgn. neutrale organisaties bestuursleden in de bedrijfsorganen kunnen aanwijzen, is bij amendement de uitdrukking „de verschillende levensrichtingen" in de wet op de bedrijfsorganisatie vervangen door „de verschillende geestelijk-maatschappelijke stromingen". Dit wijst er reeds op, dat het allerminst zo is, dat de Overheid bepaalde levensbeschouwingen zou sanctionneren met uitsluiting van andere, waardoor takken van bedrijf, die wel sterk zijn georganiseerd, maar niet in het zuilensysteem passen, zouden worden geweerd en aldus de vrijheid van organisatie zou worden aangetast.

Uit dit alles moge blijken, dat de argumenten van Dr Buter tegen het zuilensysteem òf in het geheel niet steekhoudend zijn òf zich in gelijke mate richten tegen het door hem voorgestane systeem. Daar tegen dit laatste systeem zeer ernstige bedenkingen bestaan, moet de voorkeur worden gegeven aan het tot dit ogenblik toegepaste systeem.

Naschrift.

Met enige verwondering heb ik kennis genomen van de reactie van de heer De Pous op mijn artikel over „Het zuilensysteem en zijn consequenties". Deze verwondering is een gevolg hiervan, dat de heer De Pous blijkbaar de indruk heeft gekregen, dat ik bezwaar zou hebben tegen organisaties, gebaseerd op een bepaalde levensbeschouwing. Niets is minder waar dan dat! Ik heb slechts betoogd in mijn artikel, dat er gevaar schuilt in arbitraire beslissingen van de Overheid bij het aanwijzen van representatieve organisaties. Dit gevaar schuilt hierin, dat de Overheid daarbij een keus moet doen. En nu is er één tendentie aanwezig om daarbij de voorkeur te geven aan organisaties van een bepaalde kleur! Zo is het onmiskenbaar, dat bijv. in de Sociaal-Economische Raad die bedrijfstakken, waarvoor nu eenmaal drie of vier organisaties bestaan, gebaseerd op uiteenlopende levensbeschouwingen, sterker zijn vertegenwoordigd, dan bedrijfstakken, waar men slechts over één organisatie beschikt.

Ik ben het met de heer De Pous eens, dat de bestaande organisaties, waarvoor ik evenveel waardering heb als hij, niet kunstmatig zijn gegroeid. Wel ontstaat het gevaar, dat die bedrijfstakken, waarin om allerlei redenen deze situatie niet bestaat, worden geforceerd tot de oprichting van organisaties op basis van een bepaalde levensbeschouwing zonder dat daartoe aanleiding is; anders dan deze, dat men op deze wijze meer invloed hoopt te verkrijgen. Bepaalde ervaringen wijzen in deze richting.

Ik heb derhalve niet gefulmineerd tegen het bestaan van organisaties, die zijn gebaseerd op een levensbeschouwing. Integendeel. Persoonlijk ben ik met de heer De Pous voorstander van Protestants-Christelijke organisaties. Hoe krachtiger deze organisaties zijn, hoe liever het mij is.

Maar ik zie grote gevaren in het aanwijzen van bepaalde organisaties door de Overheid. Weet de heer De Pous, voor welke organisaties toekomstige regeringen voorkeur zullen hebben?

Daarom meen ik, dat de Overheid zich bij de aanwijzing van organisaties slechts moet laten leiden door de vraag, hoe het bedrijfsleven en de publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie in al haar vertakkingen zo goed mogelijk vertegenwoordigd kunnen zijn en zich daarbij niet mag laten beinvloeden door de vraag, welke organisaties haar uit politiek oogpunt het best liggen. Het is om deze reden, dat bijv. het C.N.V. bezwaar heeft tegen de samenstelling van de Sociaal-Economische Raad.

Nog een kleine opmerking. Waarom zegt de heer De Pous, in de éne alinea, dat bijv. door het K.A.B. en het C.N.V. in een reële behoefte is voorzien, terwijl hij in de volgende alinea deze uitdrukking veroordeelt?

Overigens ben ik het met hem eens, dat deze uitdrukking op zichzelf minder gelukkig is.

Of ik niets heb begrepen van de motieven van hen, die de Christelijke organisatie voorstaan, zal ik hier in het midden laten. Wel wil ik wijzen op het gevaar, dat door de voorkeur, die de Overheid dreigt te geven aan bepaalde organisaties, de oprichting van organisaties in de toekomst minder bepaald wordt door ideële overwegingen.

's-Gravenhage. Dr J. BUTER.

LONDON LETTER.

Currency problems are in the air again. For a long time now Australia has been wrestling with herself over a re-valuation of her exchange rates; she avers that she has decided, but many there are who still disbelieve. Canada took the bit between her teeth and galloped off free. It appears that some people are looking at the United Kingdom and speculating on the chances of a change in the exchange rate.

The reasons for this speculation, which incidentally seems to be centred more abroad than at home, are several. It has occurred to many people that the devaluation of the pound twelve months ago was a trifle over-severe. It was agreed that devaluation should be sufficiently steep to avoid recourse to a second dose, and a later upward revision was not ruled out even in September 1949. Sir Stafford Cripps is ill again and Mr. Hugh Gaitskell is deputising for him; at the Lord Mayor's dinner to the bankers. Sir Stafford's absence broke a tradition of 50 years' duration and, add the knowing — or seemingly knowing — ones, Mr. Gaitskell sat in his place. When a Chancellor appears to be on his way out, it is not difficult to question whether his policy might not be amended. The relaxation in some of the rules governing the switching of foreign securities could be interpreted as a step back along the long road to greater freedom in international financial matters. The export drive has been going well, and the upward surge of commodity prices has been giving great benefits to the sterling area. These facts are certainly sufficient to warrant an examination of the probable relationship of the pound and the dollar.

Now, Mr. Gaitskell has been reviewing our gold and dollar reserves and he implied that our reserves are not large enough — yet. It would be easy to shrug off Mr. Gaitskell on the grounds that no revision of rates can be acknowledged before they are an accomplished fact. And those who argue along these lines can point to the many denials of Sir Stafford. Mr. Gaitskell has, however, marshalled his arguments more convincingly than the abrupt denials of Sir Stafford.

Our gold and dollar reserves are certainly nearly twice as big as when we were forced to devalue; the long series of minuses in the net ordinary gold and dollar results has been ended: the quarter just commenced should show an even greater reflection of the bigger earnings because of higher commodity prices than that just ended. These conclusions can be drawn either from the figures in our table, which goes back to include the quarters immediately preceding the convertibility crisis, or from the official Treasury statement which enabled the third quarter of 1950 to be given. But these conclusions are one-sided; other factors have to be considered.

	Gold and dollar-deficit or surplus	External aid [1]	Total deficit or surplus	Gold and dollar-reserves at end of period
	($ millions)			
1947 1st quarter	— 917	+ 600	— 317	2,380
2nd „	— 973	+1,003	+ 30	2,410
3rd „	—1,537	+1,510	— 27	2,383
4th „	— 704	+ 400	— 304	2,079
1948 1st „	— 595	+ 757	+ 162	2,241
2nd „	— 434	+ 113	— 321	1,920
3rd „	— 306	+ 163	— 143	1,777
4th „	— 375	+ 454	+ 79	1,856
1949 1st „	— 330	+ 386	+ 56	1,912
2nd „	— 631	+ 370	— 261	1,651
3rd „	— 539	+ 313	— 226	1,425
4th „	— 31	+ 294	+ 263	1,688
1950 1st „	+ 40	+ 256	+ 296	1,984
2nd „	+ 180	+ 258	+ 438	2,422
3rd „	+ 187	+ 147	+ 334	2,756

[1]) External aid includes Marshall aid, drawings on the American and Canadian loans, and on I.M.F. It also includes, for the first quarter of 1948, the South African gold loan of $ 325 millions.

These debit factors are numerous and powerful. Mr. Gaitskell acknowledged the existence of four of them. Devaluation caused an immediate change in the attitude of those who held off from the purchase of sterling or the sale of dollars. This change of attitude gave a „once-for-all" benefit; indeed, most of the benefit accrued only because transactions had been deferred at the expense of the results of early months. The second factor named was the improvement which devaluation effected in our competitive ability in dollar markets. Undoubtedly, devaluation had achieved its aim in this field, but competition is steadily

growing, eating away some of the benefits which have accrued. Moreover, the price of exports have shown little reflection of increased costs of raw materials. This would reduce our competitive power against the native manufacturers in the dollar countries; but should not affect our standing against other nations trying to get into the dollar markets. These two factors have increased our earnings, the third factor related to expenditure. The deliberate measures of dollar economy agreed at the Commonwealth finance conference in 1949 have been loyally carried out by all concerned. There are suggestions that imports from the dollar areas had been cut by a margin even greater than the 25 per cent. agreed. This overausterity is believed to be coming rapidly to an end and will result, other things being equal, in a drop in the net ordinary gold and dollar surplus. The fourth influence in producing what is undoubtedly a satisfactory improvement in our balance of payments position has been the recovery of business in the United States and Canada. Incomes there have expanded to such an extent that exports thence have been easier than was thought possible twelve months ago. It would be difficult to estimate the importance of this last factor. How crucial a set-back in North America would be for this country is, however, not hard to imagine.

There are other adverse factors. Marshall aid is falling off and will be discontinued after 1952; this factor is extremely important, for it can be demonstrated from our table that about 25 per cent. of the improvement in the gold and dollar reserves during the last year came from normal sources and about 75 per cent. came from Marshall aid, and other drawings. Not only must the intention to taper off Marshall aid be borne in mind, but the possibility of the U.S. tax payer, now bearing heavier tax burdens because of the fight for world democracy, will refuse to pay for Marshall aid. The current quarter is likely to see heavy seasonal dollar expenditures on grain and tobacco. These will impose a strain on the benefits coming from higher sterling area commodity prices. Moreover, too much can be made of higher commodity prices. The Americans never weary of saying that they are held to ransom; they are proposing — unsuccessfully as yet — the suspension of the wool auctions at least until they have obtained their requirements. A tin control scheme is under discussion, and a comparison of the price of synthetic and natural rubber will be raised again now that the U.N. forces are over the 38th parallel in Korea.

With these lists of benefits and disadvantages before us, we cannot entertain any very great hope that gold and dollar reserves will increase to say, $ 4.000 millions (the estimated safe minimum) in a short time. A reserve of this size appears necessary because of the uncertainties of the international situation; because after allowing for the decline in purchasing power those reserves are equal to only one-third of the pre-war reserves, because the relationship between the sterling-dollar turnover and the gold and dollar reserves is unsatisfactory as compared with pre-war, and because short-term liabilities are high when compared with the present reserves.

A further large increase in gold and dollar reserves seems desirable for a reason omitted by Mr. Gaitskell, but which was mentioned at the same function by the Governor of the Bank of England, Mr. C. F. Cobbold. „More emphasis can now be laid on the intrinsic strength of currencies. There is more opportunity — and more need — for each country.... to carry out a policy which will allow its currency to stand round and stable on its own feet". The real question appears to be — not will sterling be re-valued — but when will reserves be strong enough for the pound sterling to follow the Canadian dollar in its quest for a market valuation of its worth. As the centre of the sterling area, the United Kingdom has to weigh many more considerations than the Canadians in making a decision to seek freedom. That seems to be the answer to the question whether the pound sterling is under-valued. But it belongs to the distant future.

London, October 5, 1950. HENRY HAKE.

AANTEKENINGEN.

DE TWEEDE NOTA INZAKE DE INDUSTRIALISATIE VAN NEDERLAND.

Evenals het vorige jaar heeft de Minister van Economische Zaken als bijlage bij de Memorie van Toelichting betreffende de begroting van zijn ministerie een afzonderlijke uiteenzetting over het industrialisatievraagstuk gevoegd.

De redenen, waarom deze Nota werd opgesteld, zijn voornamelijk tweeërlei, t.w.:

1e. de behoefte aan een overzicht van de resultaten va de industrialisatiepolitiek in de afgelopen twee jaren, dus aan een vergelijking van de ramingen in de Eerste Nota met de realisaties in 1948 en 1949;

2e. de ramingen, opgenomen in de Eerste Nota, moesten op talrijke punten worden herzien door omstandigheden, welke het vorig jaar nog niet voorzien konden worden. Te denken valt hierbij aan de versnelde en omvangrijke liberalisatie van het inter-Europese handelsverkeer, de totstandkoming van de Europese Betalings Unie, de terugkeer van de Westduitse industrie op de internationale markt en tenslotte aan de maatregelen ter versterking van de defensie.

Achtereenvolgens worden behandeld:

a. het verloop van de investeringen sinds 1 Januari 1948;
b. de uitbreiding der werkgelegenheid in de industrie, uitgaande van de stand van 1 Juli 1948;
c. de stijging van de productie en de betekenis daarvan voor de betalingsbalans.

Het verloop van de investeringen.

In 1948 werden de gewenste industriële investeringen voor ca 78 pCt, in 1949 voor ca 92 pCt gerealiseerd. Het gemiddelde van f 317 mln per kwartaal, dat voortvloeide uit de taakstelling van de Eerste Industrialisatienota, werd voor het eerst in het vierde kwartaal 1949 bereikt, ja zelfs overschreden. Hieruit volgt, dat, wil men tot het gestelde doel komen, de investeringsactiviteit voor het tijdvak 1950-1952/53 boven het geraamde gemiddelde zal moeten liggen.

De investeringen in de bouwnijverheid, de hout-, de aardolie-, de textiel- en confectie-industrie lagen boven het geschatte jaargemiddelde van die bedrijfstakken, terwijl de investeringen in de metaal- en de chemische industrie niet onaanzienlijk hierbij zijn achtergebleven. Volgens de ramingen, in het nieuwe industrialisatieschema opgenomen, zal in de betrokken 4½ jaar gemiddeld per kwartaal ruim f 320 mln moeten worden geïnvesteerd.

Het verloop van de werkgelegenheid in de industrie.

Het aantal personen, dat tussen medio 1948 en begin 1953 in de industrie moest worden opgenomen, werd in de Eerste Nota geraamd op 215.000 (nieuwe raming 245.000), nl. 120.000 als gevolg van de stijging der arbeidsproductiviteit en 95.000 (nieuwe raming 125.000) door de toeneming van de beroepsbevolking en de wijziging van opbouw en omvang van het militaire apparaat.

In werkelijkheid nam in de periode 1 Juli 1948-31 Maart 1950 het aantal arbeidsplaatsen in de industrie (exclusief de bouwnijverheid en de bedrijven, waarin minder dan tien personen werkzaam zijn) met ca 100.000 toe en wel 35.000 ten gevolge van de verhoogde arbeidsproductiviteit en 67.000 door vergroting van de personeelsbezetting. Nadrukkelijk wijst de Minister er echter op, dat men uit dit gunstige beeld niet mag afleiden, dat het gestelde doel in de toekomst gemakkelijk kan worden bereikt. De oorzaken van deze gunstige ontwikkeling zijn, zoals uit het volgende zal blijken, geleidelijk verdwenen.

De plaatsing van nieuwe arbeidskrachten kan op twee wijzen geschieden:

1e. door het intensiever gebruiken van de aanwezige productiecapaciteit;

2e. door aanschaffing van nieuwe productiemiddelen, m.a.w. door nieuwe investeringen.

Volgens globale schattingen bedroeg de uitbreiding van de werkgelegenheid ten gevolge van laatstgenoemde oorzaak 30 à 35.000 personen, zodat het intensiever bezetten van het reeds aanwezige apparaat 65 à 70.000 nieuwe arbeidsplaatsen heeft opgeleverd. Hoewel dus het aantal door nieuwe investeringen geplaatste arbeiders zeker niet valt te verwaarlozen, blijkt de relatief sterke toeneming van de personeelsbezetting in de industrie voor het belangrijkste deel toe te schrijven aan het intensiever gebruiken der reeds aanwezige capaciteiten.

Hierop duidt ook de omstandigheid, dat de helft van de uitbreiding voor rekening komt van de textiel- en de kledingindustrie en van de voedings- en genotmiddelenproductie. In deze bedrijfstakken was in 1948 nog een aanzienlijke reservecapaciteit aanwezig. Ook het feit van het tijdelijk in gebruik houden van economisch reeds verouderde machines is hier van invloed geweest.

Hoewel het overgaan naar het meerploegenstelsel volgens een recente studie van de Dienst der Arbeidsinspectie in zekere mate soulaas kan bieden, zal in de volgende jaren veel sterker dan tot nu toe het accent moeten vallen op de nieuwe investeringen als bron voor nieuwe werkgelegenheid.

De ontwikkeling van de industriële productie.

Wat het beloop der industriële productie betreft, dit wordt in deze Tweede Nota nagegaan aan de hand van de Algemene Industriestatistiek. De conclusie is, dat voor de bedrijven met 10 of meer arbeiders alsmede voor de gehele bouwnijverheid een stijging van de omzetten (resp. productie voor de bouwnijverheid) van 14 pCt in anderhalf jaar mag worden aangenomen. Alhoewel de productievermeerdering in de kleinere bedrijven en in het ambacht moeilijk valt te schatten, is het niet onwaarschijnlijk, dat de productiestijging in de industrie als geheel tussen de 12 en 13 pCt zal liggen (vergeleken is het tijdvak 1 Juli '49-1 Juli '50 ten opzichte van 1948 in prijzen van dit laatste jaar). Ook deze toeneming heeft de gunstige invloed ondervonden van de wederinschakeling van tot nog toe ongebruikte, maar wel aanwezige productiecapaciteit, zodat in de tijd die voor ons ligt de verhoging van de productie meer moet komen van nieuwe investeringen en van vergroting van de arbeidsproductiviteit. Opgemerkt zij, dat de Eerste Industrialisatienota een totale productiestijging in 4½ jaar van 31 pCt nodig achtte, welk percentage op grond van de gewijzigde omstandigheden thans tot 34 is verhoogd.

Op welke wijze heeft de bereikte productieverhoging invloed uitgeoefend op het nadelig saldo van de in- en uitvoer van industrieproducten?

De verhouding tussen in- en uitvoer, naar volume, verbeterde aanzienlijk, zoals uit de volgende indexcijfers blijkt:

	Invoer	Uitvoer
1948	100	100
1949	113	153
1950 1e kw.	134	169
2e kw.	152	199

De ontwikkeling van de verhouding tussen in- en uitvoer naar waarde is minder gunstig:

	Invoer	Uitvoer
	(in millioenen guldens)	
1948	4.365	2.065
1949	4.819	3.071
1950 1e kw.	1.533	896
2e kw.	1.808	1.008

Weliswaar vertoont 1949 t.o.v. 1948 een daling van het invoersaldo met f 550 mln, maar deze verbetering ligt vrijwel geheel in de sfeer van de voedings- en genotmiddelenindustrie, welke hoofdzakelijk bewerkte agrarische producten levert. Dat de overige industrie is achtergebleven is eensdeels te wijten aan de grote behoefte aan invoer van investeringsgoederen, anderzijds aan het slechter worden van de ruilvoet, alsmede aan voorraadvorming van grondstoffen.

Voedings- en genotmiddelen.

	Invoer	Uitvoer
	(in millioenen guldens)	
1948	738	674
1949	708	1.183
1950 1e kw.	255	364
2e kw.	332	362

Het eerste halfjaar 1950 heeft mede onder invloed van de liberalisatie van het handelsverkeer tot een sterke vergroting van het invoersaldo geleid. Daar gerekend moet worden met een vergaande vrijmaking op het gebied van de handel en gezien het slechter worden van de ruilvoet is vergroting van de export noodzakelijk, hetgeen betekent, dat alles gericht moet worden op een verbetering van onze concurrentiepositie. Daarbij moet niet alleen worden gedacht aan de hoogte der lonen, maar ook en vooral aan de arbeidsproductiviteit.

De positie van Nederland kan, wat het niveau der arbeidskosten betreft, niet onverdeeld gunstig worden genoemd. Wil het afzet- en bijgevolg ook het werkgelegenheidsvraagstuk bevredigend kunnen worden opgelost dan is een relatieve daling van onze aanbodprijzen op de internationale markt noodzakelijk. Eerst dan zal het mogelijk zijn, dat de nieuwe en zeer zware taakstelling, nl. opvoering van het volume van de uitvoer tot rond 230 pCt van dat in 1948 (in de eerste Nota 180 pCt) werkelijkheid wordt. Daarbij wordt er op gerekend, dat het handelsverkeer in West-Europa ook inderdaad vrij zal worden en geen tarievenstrijd etc., moeilijkheden wat dit chapiter betreft, zal opleveren.

Enkele andere problemen.

Voor het welslagen van de industrialisatie zijn nieuwe initiatieven wellicht de belangrijkste voorwaarde. Voor deze initiatieven is vooral de belastingdruk van belang. Binnen de beperkte mogelijkheden kon tot belastingverlichting worden overgegaan, een verlichting evenwel, waarmede het bedrijfsleven allerminst voldaan was. Desondanks is de Minister van mening, dat de ervaringen, met nieuwe initiatieven in het afgelopen jaar opgedaan, zijn vertrouwen terzake steunen.

Van grote betekenis is echter, dat we komen tot een veelzijdiger structuur van de industrie. Daartoe zullen voor ons land geheel nieuwe terreinen moeten worden betreden. In dit verband wordt een wetsontwerp aangekondigd om een aanzienlijke uitbreiding van de technische research en ontwikkeling mogelijk te maken. Tevens zal het aantrekken van buitenlandse resultaten daarvan door het deelnemen van buitenlandse ondernemingen aan de industrialisatie van ons land worden bevorderd.

Hoewel de Regering in het algemeen bescherming verwerpt, kunnen aflopende tijdelijke beschermingsmaatregelen gewenst zijn om nieuwe industrieën, die in hun aanloopperiode bijzonder kwetsbaar zijn, tegen buitenlandse concurrentie te helpen tijdens deze beginperiode. Ook internationaal wordt een dergelijke politiek geoorloofd geacht.

De omvang van de industriële investeringen is tot dusver niet door algemene financieringsmoeilijkheden beneden het gewenste niveau gehouden. Wel zijn er duidelijke symptomen van schaarste aan risicodragend kapitaal. Vast staat, dat de uitbouw van de industrie niet in dezelfde omvang mogelijk zou zijn geweest zonder de zeer belangrijke interne besparingen (reserveringen) van het bedrijfs-

leven, welke weer in sterke mate afhangen van afzet en winst.

Door fiscale maatregelen (versnelde afschrijving of investeringen in de jaren 1950/52, het wetsontwerp herkapitalisatie 1950) zal de mogelijkheid tot financiering uit eigen middelen, alsmede het aantrekken van middelen van de kapitaalmarkt, enigszins worden vergroot. Ook zal, d.m.v. voorlichting in het buitenland, getracht worden vandaar kapitaal aan te trekken. De Minister pleit voor het vaststellen van spelregels voor internationale investeringen.

Hiernaast echter zullen andere maatregelen nodig zijn om te bereiken, dat een groter deel van de in Nederland gevormde besparingen in risicodragende vorm voor de industrie beschikbaar komt. Het reeds lang geleden aangekondigde instituut, dat tot doel krijgt, de besparingen, bij institutionele beleggers geaccumuleerd, voor een belangrijk deel om te zetten in risicodragende deelnemingen, zal thans spoedig worden opgericht. In het licht van de te verwachten ontwikkeling blijft het financieringsvraagstuk grote zorg en aandacht vragen.

Het moeilijkste deel van de af te leggen weg op het gebied der industrialisatie ligt nog voor ons, zegt de Minister in zijn slotbeschouwing. Op grond van het tot dusver bereikte kan evenwel met vertrouwen de volbrenging van deze uiterst zware taak tegemoet worden gezien.

Rotterdam. Drs H. D. VAN DER HOEVEN.

HET AMERIKAANSE BELASTINGPROGRAMMA.

De wet tot verhoging der federale belastingen, die door het Amerikaanse Congres zo vlot werd afgehandeld, zal, aldus „The National City Bank of New York" in haar „Monthly Letter" van September jl., een tweeledig effect hebben. In de eerste plaats voorziet zij in grotere inkomsten voor de Schatkist, waarmee de militaire uitgaven zullen kunnen worden gedekt en voorts zullen de verhoogde belastingen werken als een rem op de huidige inflationaire druk.

Volgens schattingen zullen de verhogingen van alle belastingen tezamen een toeneming van belastingontvangsten betekenen van $ 4½ à 5 mrd op jaarbasis. Sommige experts zijn van mening, dat de toeneming als gevolg van de stijgende bedrijvigheid en het hogere nationaal inkomen veel groter zal zijn; senator George schat haar op $ 8 à 10 mrd.

De belangrijkste verhogingen zijn die van de belasting op de bedrijfs- en particuliere inkomens. Het gecombineerde tarief van de gewone en de extra belasting op de bedrijfsinkomsten bedraagt voor 1950 en 1951 resp. 42 en 45 pCt, tegen 38 pCt volgens de oude regeling. Voor kleine bedrijven is een afzonderlijke regeling getroffen, volgens welke op de eerste $ 25.000 belastbaar inkomen een belasting wordt geheven van 23 pCt in 1950 en 25 pCt in 1951. Een belasting van meer dan 40 pCt op de bedrijfsinkomsten is, behalve voor de perioden der wereldoorlogen, een novum. In 1939 bedroeg zij 19 pCt en in 1929 11 pCt; in 1913, het jaar, waarin deze belasting voor het eerst werd geheven, slechts 1 pCt.

De belasting op de particuliere inkomens is practisch verhoogd tot op het niveau van de tweede wereldoorlog. Zij bedraagt voor het inkomen van een echtpaar zonder kinderen 20 pCt van het inkomen, dat $ 1.200 overschrijdt. Ook hier is de stijging in de loop der jaren opvallend. In 1939 bedroeg deze belasting 4 pCt met een belastingvrij inkomen van $ 2.500, in 1913, met een belastingvrij inkomen van $ 4.000, slechts 1 pCt. In dat jaar werd op inkomens van meer dan $ 20.000 een extra belasting geheven met een maximum van 6 pCt; volgens de nieuwe wet ligt het maximum van de gewone en de extrabelasting tezamen op 91 pCt!

Met het aannemen van de nieuwe belastingwet heeft men getoond in te zien, dat het wenselijk was maatregelen te nemen, die zo eenvoudig mogelijk waren en zo min mogelijk geschillen zouden doen ontstaan en die tegelijkertijd snel zouden kunnen worden uitgevoerd. Het lag in de bedoeling om op deze „interim"-maatregelen na 1 Januari 1951 een aanvullende belastingwetgeving, die wellicht nodig maar meer gecompliceerd zou zijn, te doen volgen.

Het is een verstandig besluit van de Regering, zegt genoemd blad, dat zij deze maatregelen tot na 1 Januari 1951 heeft uitgesteld en het programma door een commissie, samengesteld uit Congresleden, laat bestuderen, zodat zij van alle kanten kunnen worden beschouwd. Het belangrijkste is momenteel, dat men met iets uit de bus komt, waarmee de meeste mensen zich kunnen verenigen en dat aanzienlijke extra-inkomsten zal opleveren. „While sound policy demands that the Korean war and the expanded program of military preparedness be financed within the framework of a balanced budget, we ought not to be panicked into a tax program that is based on vague and possibly exaggerated ideas as to what the requirements really are".

De belastingen zijn nl. al zo hoog, dat het niet gemakkelijk zal zijn nog nieuwe wegen te vinden zonder het particuliere initiatief te doden. Toen het Congres de nieuwe belastingwet ontwierp publiceerde het „Department of Commerce" tegelijkertijd een verslag, waaruit bleek, dat de totale belastingen in 1949 bijna $ 54 mrd bedroegen, d.w.z. $ 359 per hoofd der bevolking; voor een gezin van vier personen betekent dit een directe en indirecte belasting van $ 27 per week.

Doordat de verdere belastingwetgeving wordt uitgesteld tot na 1 Januari 1951 zal er gelegenheid zijn om beter te beoordelen hoeveel er nog aan additionele belastingen nodig is. Bovendien zal men dan o.a. een betere indruk hebben van de militaire uitgaven, terwijl de ontvangsten van de lopende belastingen en van de nieuwe belastingen, die dan zullen gelden, beter kunnen worden geraamd. Tenslotte zal men dan kunnen beoordelen, wat kan worden bereikt met een snelle en krachtige poging om de niet-essentiële vredestijd-uitgaven van de Overheid te verlagen.

Teneinde een meer concreet beeld te verschaffen omtrent de vooruitzichten voor de begroting heeft „The National City Bank" hypothetische begrotingen ontworpen voor de fiscale jaren 1951 en 1952. Deze begrotingen berusten op de veronderstelling:

1. dat de uitgaven voor de defensie zullen stijgen tot $ 20 mrd in 1951 en tot $ 30 mrd in 1952. Deze cijfers zijn, daar zij o.a. gebaseerd zijn op het aangekondigde bewapeningsprogramma, vermoedelijk reëel;
2. dat de uitgaven voor „international affairs" en financiën als gevolg van vermindering der economische hulp en het meer de nadruk leggen op militaire hulp, die in de post „nationale verdediging" is begrepen, zullen dalen tot $ 4 mrd in 1951 en $ 2 mrd in 1952;
3. dat alle overige uitgaven zullen worden teruggebracht tot op het peil van 1948. Dat zal waarschijnlijk mogelijk zijn, indien de uitgaven voor alle niet-essentiële en uitstelbare projecten worden geschrapt en indien de bezuinigingen, die in de studie van de commissie-Hoover zijn aangegeven, worden doorgevoerd;
4. dat de ontvangsten door hogere belastingen van de „interim"-belastingwetgeving, tezamen met de toeneming der bedrijvigheid en het nationaal inkomen, ver boven het in de officiële begroting genoemde bedrag zullen uitgaan. In de officiële begroting, die in Januari 1950 werd ingediend, werd verondersteld, dat de bedrijvigheid zich op het toentertijd bestaande niveau — nl. 180 op basis 1935/39 = 100 — zou handhaven. Sedertdien is deze index gestegen tot ruim 200 en vermoedelijk zal zich in verband met de militaire inspanning een verdere stijging voordoen. Bovendien is het algemeen prijsniveau hoger komen te liggen.

Hypothetische begroting der Verenigde Staten voor de fiscale jaren 1951 en 1952.

(in milliarden dollars)

Posten	1951		1952
	Raming van Jan. 1950	Verondersteld door „The National City Bank"	Verondersteld door „The National City Bank"
Uitgaven:			
Nationale verdediging	13,5	20 [1]	30 [1]
„International affairs" en financiën	4,7	4	2
Overige uitgaven	24,2	21	18
Totaal	42,4	45	50
Inkomsten	37,3	45	48
Overschot of tekort	— 5,1	0	— 2

[1]) Incl. militaire hulp aan het buitenland.

Zoals bovenstaande opstelling doet zien, zullen de ontvangsten — voorzichtig geraamd — $ 45 mrd in 1951 en $ 48 mrd in 1952 bedragen, terwijl de begroting in 1951 vermoedelijk sluitend zal zijn en in 1952 een tekort zal opleveren van slechts $ 2 mrd. Opvallend is, dat de schatting der inkomstentoeneming aardig overeenstemt met die van senator George, die, zoals gezegd, van mening is, dat de ontvangsten op basis van de interim-belastingregeling met $ 8 à 10 mrd zullen toenemen.

Deze cijfers zullen wellicht voor hen, die rekenden op begrotingstekorten van $ 10 mrd of meer, een verrassing vormen. Men moet evenwel bedenken, dat hier is verondersteld, dat de Regering een serieuze poging zal doen om de niet-essentiële uitgaven te verminderen. Hiervoor is, aldus genoemd blad, gelegenheid genoeg. Aangezien de verlaging van de post „overige uitgaven" vnl. neerkomt op een terugbrenging tot het peil van 1948, zou dit geen ongerechtvaardigd hoog offer betekenen. Op sommige posten, zoals de subsidies op de landbouw en de huisvesting, zullen automatisch bezuinigingen ontstaan, doordat de landbouwproducten in prijs stijgen en doordat de regeringsaankopen van hypotheken op huizen, volgens het programma tot inkrimping van het hypothecair crediet, zullen afnemen. Voorts zullen de uitgaven voor nieuwe projecten en voor uitbreiding der bestaande projecten moeten worden verlaagd.

Het is logisch en onvermijdelijk, dat een deel der toegenomen defensie-uitgaven op deze wijze wordt betaald. De mate, waarin de Verenigde Staten hierin zullen slagen, hangt af van de moed der politieke leiders en van de bereidheid der bevolking om de ernst van de maatregelen in te zien en om nationaal belang boven eigen en locaal belang te stellen, aldus „The National City Bank of New York".

GELD- EN KAPITAALMARKT.

De geldmarkt.

In het begin van de verslagweek waren de symptomen van de traditionele ultimokrapte duidelijk te constateren. De bankbiljettencirculatie bleek per Maandag 2 October niet minder dan f 66 mln hoger te zijn dan de week tevoren. Voorts ondergingen de voorschotten in rekening courant van de circulatiebank een stijging van f 32 mln, wel een teken, dat de banken, teneinde aan de omzetting van giraal in chartaal geld het hoofd te bieden, van de credietfaciliteiten van De Nederlandsche Bank direct en indirect — nl. via het opzeggen van callgeld aan de discontohandelaars, die op hun beurt dan weer op De Nederlandsche Bank plegen terug te vallen — gebruik maakten.

Het feit, dat er in October, evenals in September, grote bedragen aan schatkistpapier vervallen, leidde tot de overweging, dat de ultimo-onttrekkingen binnen korte tijd weer door geldtoevloeiing gecompenseerd zouden worden. Dit maakte, dat over het algemeen met enkele dagen debet-staan bij de circulatiebank volstaan kon worden en er hiernaast van een verkoopdrang van schatkistpapier op de geldmarkt geen sprake was.

In de tweede helft van de week waren de ultimo-invloeden reeds overwonnen. Het aanbod van callgeld bijv. was toen reeds zo ruim geworden, dat per 5 October de callgeldnotering tot het minimum van ¾ pCt werd teruggebracht.

De marktdisconto's voor kortlopend schatkistpapier daalden weer een fractie. Octoberpapier noteerde $1^1/_8$ pCt, November $1^3/_{16}$ pCt, December $1^3/_{16}$—$1\frac{1}{4}$ pCt, Januari/Februari $1\frac{1}{4}$—$1^5/_{16}$ pCt en Maart t/m Junipapier $1^5/_{16}$—$1^3/_8$ pCt.

Zoals te verwachten was heeft de verhoging van het officiële disconto, welke de vorige week plaatsvond, tot dusverre nog generlei effect op de geldmarkt uitgeoefend.

De kapitaalmarkt.

Op de aandelenmarkt heerste gedurende de verslagweek een weifelende stemming, zoals de laatste jaren vrijwel steeds het geval was, wanneer zich belangrijke gebeurtenissen op economisch en financieel gebied voordeden, en de beroepshandel noch de consequenties daarvan noch de indruk, die zij op het beleggend publiek zouden maken, aanvoelde.

De belangrijkste gebeurtenis van de week was ongetwijfeld de vrijlating, d.w.z. de revaluatie van de Canadese dollar. Reeds weken lang wordt er, mede in Nederlandse handelskringen, gesproken over een revaluatie van het pond sterling, waarbij dan volgens sommigen een zekere kans zou bestaan, dat de gulden mee zou gaan. De herziening van de Canadese wisselkoers gaf aan deze geruchten nieuw voedsel. In de praktijk zou een dergelijke meer of minder algemene revaluatie op een devaluatie van de Amerikaanse dollar t.o.v. verschillende andere valuta's neerkomen. De bovengenoemde weifeling nu bestond hierin, dat men ter beurze de consequentie van deze redenering, nl. dat de positie van de gulden thans zoveel sterker zou zijn geworden dan bijv. een jaar geleden, blijkbaar toch niet aandurfde. In verband hiermede vertoonde het koersniveau van Nederlandse aandelen niet die reactie — i.c. een daling —, die men bij de gebruikelijke wijze van reageren van de beurs had kunnen verwachten. Wel daalde het agio van Amerikaanse aandelen, nl. van gemiddeld ca 9 pCt tot ca 5 pCt. Op de obligatiemarkt leden vrijwel alle dollarobligaties niet onaanzienlijke koersverliezen. De 3 pCt Nederlandse staatslening in dollars daalde, zoals uit onderstaand koerslijstje blijkt, zelfs met ruim 2½ pCt.

	29 Sept. 1950	6 Oct. 1950
Aand. indexcijfers		
Algemeen	155,0	155,2
Industrie	218,6	219,6
Scheepvaart	161,9	163,5
Banken	125,2	124,6
Indon. aandelen	57,1	56,6
Aandelen		
A.K.U.	172¾	173½
Philips	231½	230¾
Unilever	224½	223
H.A.L.	170¾	175½
Amsterdam Rubber	135	132½
H.V.A.	120½	121¼
Kon. Petroleum	296½	294¼
Staatsobligaties		
2½ pCt N.W.S.	$79^9/_{16}$	$79^9/_{16}$
3—3½ pCt 1947	$97^1/_8$	$97^3/_{16}$
3 pCt Invest. Certif.	$97^3/_{16}$	$97^1/_{16}$
3 pCt Dollarlening	$98^{15}/_{16}$	$96^1/_8$

J. C. B.

STATISTIEKEN.

DE NEDERLANDSCHE BANK.

(Voornaamste posten in duizenden guldens).

Data	Munt en muntmateriaal	Papier op het buitenland	Tegoed bij corresp. in het buitenland en buitenlandse betaalmiddelen	Voorschotten in rek.crt (incl. bel.)	Bankbiljetten in omloop
30 Dec. '46	700.876	4.434.786	100.816	153.109	2.744.151
28 Aug. '50	886.369	341.414	895.699	54.449	2.846.518
4 Sept. '50	886.641	305.337	950.193	50.840	2.873.000
11 Sept. '50	886.912	338.902	927.352	52.994	2.818.903
18 Sept. '50	887.265	298.466	973.025	50.546	2.773.298
25 Sept. '50	889.492	335.456	964.666	54.274	2.757.921
2 Oct. '50	889.812	342.422	908.469	85.880	2.823.851
9 Oct. '50	890.084	307.266	990.720	54.530	2.774.476

Data	Saldi in rekening courant: 's Rijks Schatkist	's Rijks Schatkist bijzondere rekening	Geblokkeerde saldi	Saldi van banken in Nederland	Vrije saldi van vreemde circul. banken	Andere vrije saldi
30 Dec. '46						
28 Aug. '50	280.918	1209.584	1.637	48.855	507.664	338.792
4 Sept. '50	212.995	1209.584	1.635	44.312	545.025	371.260
11 Sept. '50	269.782	1209.584	1.633	51.825	553.166	369.572
18 Sept. '50	271.260	1209.584	1.633	47.208	563.281	397.847
25 Sept. '50	257.542	1209.569	1.631	50.534	584.146	406.934
2 Oct. '50	174.579	1346.454	1.619	48.759	599.518	287.157
9 Oct. '50	191.009	1346.451	1.604	56.941	641.159	276.004

NATIONALE BANK VAN BELGIË.

(Voornaamste posten in millioenen francs).

Data	Goudvoorraad	Vorderingen o. h. buitenl. i. v. m. betalingsacc.	Tegoed op het buitenland	Handelspapier op België en overheidseffecten	Voorschotten op overheidsfondsen	Deel- en pasmunt
16 Sept. 1948	28.136	11.042	427	9.986	303	414
31 Aug. 1950	32.132	7.084	467	13.819	677	383
7 Sept. 1950	31.083	7.594	983	13.654	316	379
14 Sept. 1950	30.261	7.531	1.097	13.387	351	386
21 Sept. 1950	30.216	7.759	1.016	12.668	288	387
28 Sept. 1950	29.930	7.918	1.218	13.720	325	412

Data	Overheidsfondsen	Totaal activa	Bankbiljetten in omloop	Rekening courant saldi: Schatkist	Buitenlandse banken	Totaal
16 Sept, 1948	657	91.729	81.568	22	2.425	6.251
31 Aug. 1950	1.079	97.006	88.189	37	2.086	4.042
7 Sept. 1950	1.079	97.005	87.954	39	2.223	3.862
14 Sept. 1950	1.079	96.181	86.525	35	2.225	4.046
21 Sept. 1950	1.079	95.441	85.494	26	2.281	3.942
28 Sept. 1950	1.079	96.435	85.327	41	2.304	4.623

FEDERAL RESERVE BANKS.

(Voornaamste posten in millioenen dollars).

Data	Metaalvoorraad: Totaal	Goudcertificaten	Other cash	U.S. Govt securities
31 Dec. 1946	18.381	17.587	268	23.350
24 Aug. 1950	22.570	22.050	253	18.577
31 Aug. 1950	22.515	21.996	249	18.584
7 Sept. 1950	22.339	21.821	215	18.942

Data	F.R.-biljetten in circulatie	Deposito's: Totaal	Govt	Member-banks
31 Dec. 1946	24.945	17.353	393	16.139
24 Aug. 1950	22.810	18.277	562	16.442
31 Aug. 1950	22.877	18.265	676	16 285
7 Sept. 1950	23.054	18.342	511	16.611

DE JAVASCHE BANK.

(Voornaamste posten in duizenden guldens).

Data	Munt en muntmateriaal goud	Vorderingen in vreemd courant betaalbaar	Zilveren tekenmunt. en pasmunt	Disconto's en voorschotten op onderpand betaalbaar in eigen courant	Voorschott en aan de Regering v. d. Rep. der V.S.I.
31 Mrt '47	477.080	35.363	33.256	85.402	255.201
6 Sept. '50	676.918	84.495	14.787	179.270	2.066.869
23 Sept. '50	676.918	92.516	14.795	192.648	2.068.191
20 Sept. '50	676.918	89.524	14.828	198.958	2.117.223

Data	Bankbiljetten in omloop: Oude uitgifte	Nieuwe uitgifte	Rekening courant saldi: Van de Regering van de Rep. der V.S.I.	Bijzond. rekening ingaande E.C.A. hulp	Van anderen
31 Mrt '47	453.816	—	—	—	503.718
6 Sept. '50	84.882	1.873.624	—	—	731.882
13 Sept. '50	81.590	1.911.995	—	—	720.253
20 Sept. '50	76.279	1.938.452	—	—	766.830

Muntbiljettencirculatie per 31 Mrt 1947 f 646 830.979.
Muntbiljettencirculatie per 6 Sept. 1950 f 379.846 809,50.
Muntbiljettencirculatie per 13 Sept. 1950 f 389.452.219.
Muntbiljettencirculatie per 20 Sept. 1950 f 385.361.332,50.

NATIONALE BANK VAN ZWITSERLAND.

(Voornaamste posten in millioenen francs).

Data	Metaalvoorraad	Buitenl. wissels	Disconto's en voorschotten	Effecten	Biljetten in omloop	Andere credieten
31 Dec. 1946	4.949,9	158,0	238,7	52,7	4.690,7	1.163,7
15 Sept. 1950	6.144,3	337,9	117,4	41,3	4.210,3	2.265,1
23 Sept. 1950	6.122,2	359,5	123,7	41,3	4.228,2	2.228,3
30 Sept. 1950	6.110,1	358,6	138,6	41,3	4.350,6	2.130,4

GECOMBINEERDE MAANDSTAAT VAN DE DRIE NEDERLANDSE GROTE BANKEN EN VAN HET NEDERLANDSE BEDRIJF VAN DE NEDERLANDSCHE HANDEL-MAATSCHAPPIJ.

(In millioenen guldens)	Nederl. Banken: 31 Juli 1950	31 Aug. 1950	Nederl. Banken en Ned. Handel-Mij.: 31 Juli 1950	31 Aug. 1950
Activa:				
Kas, kassiers en daggeldleningen	63	66	77	85
Ned. schatkistpapier	1973	1967	2561	2567
	2036	*2033*	*2638*	*2652*
Ander overheidspapier	47	49	91	95
Wissels	32	28	36	35
Bankiers in binnen- en buitenland	85	87	118	114
Prolong en voorsch.tegen effecten	47	45	60	57
	211	*209*	*305*	*301*
Debiteuren	606	610	717	730
Effecten en syndicaten	23	23	32	31
Deelnemingen (incl.voorschotten)	19	19	29	29
	648	*652*	*778*	*790*
Gebouwen	7	7	12	13
Diverse rekeningen	—	—	—	—
Belegde bestemmingsreserven	1	1	1	1
	2903	**2902**	**3734**	**3757**
Passiva:				
Crediteuren	2286	2297	2895	2911
Wissels	6	6	7	6
Deposito's op termijn	274	269	388	400
Kassiers en genomen daggeldl.	12	3	12	3
Diverse rekeningen	85	87	119	123
Bestemmingsreserven	1	1	1	1
	2664	*2663*	*3422*	*3444*
Aandelenkapitaal	160	160	211	211
Reserve	79	79	101	102
	2903	**2902**	**3734**	**3757**

Beschikbare krachten

FUNCTIE GEZOCHT

Jurist ind. recht, 38 jaar, gehuwd, Nederlander, ex-ambtenaar in leidende functie zoekt i.v.m. politieke constellatie een nieuwe werkkring, **liefst bij directie-secretariaat van particuliere maatschappij, met voorkeur voor Md. Sumatra.**

Br. onder no. ESB 1850, bur. v. d. bl., Postbus 42, Schiedam.

JURISTE,

met ruime kantoorervaring, zoekt goede werkkring, bij voorkeur op merkenrechtelijk gebied.
Br. onder no. ESB 1849, bur. v. d. bl., Postbus 42, Schiedam.

Vacatures

De Verzekeringskamer roept sollicitanten op voor de functie van

ECONOMISCH HOOFDAMBTENAAR

Voor benoeming komen zij in aanmerking, die met goed gevolg het doctoraal examen in de Economie hebben afgelegd en beschikken over een ruime ervaring op het gebied van investering.

Sollicitaties op ongezegeld papier onder vermelding van leeftijd, van afgelegde examens, van vervulde loopbaan en van referenties te richten aan de Secretaris der Verzekeringskamer, Postbus 870 te Amsterdam.

H. J. LANOOY
PSYCHOLOOG
GRAPHOLOOG

Verhuisd naar
Brigantijnstraat 39c
Rotterdam, Telefoon 50199

DE TWENTSCHE BANK N.V.

Maandstaat op 30 Sept. 1950

Kas, Kassiers en Daggeldleningen	f. 14.927.464.69	Kapitaal	f. 44.800.000.—
Nederlands Schatkistpapier	„ 518.473.914.—	Reserve	„ 15.500.000.—
Ander Overheidspapier	„ 11.251.640.62	Bouwreserve	„ 2.000.000.—
Wissels	„ 2.997.160.28	Deposito's op Termijn	„ 99.628.749.34
Bankiers in Binnen- en Buitenland	„ 27.991.126.71	Crediteuren	„ 577.426.357.61
Effecten en Syndicaten	„ 4.837.854.94	Geaccepteerde Wissels	„ 179.230.85
Prolongatiën en Voorschotten tegen Effecten	„ 16.453.539.66	Door Derden Geaccepteerd	„ 1.357.537.49
Debiteuren	„ 147.867.406.94	Kassiers en Genomen Daggeldleningen	„ 5.025.633.67
Deelnemingen (incl. Voorschotten)	„ 10.282.560.01	Overlopende Saldi en Andere Rekeningen	„ 12.665.558.89
Gebouwen	„ 3.500.000.—	Reserve voor Verleende Pensioenen	„ 776.675.27
Belegde Reserve voor Verleende Pensioenen	„ 776.675.27		
	f. 759.359.743.12		f. 759.359.743.12

Diversen

TERUGBETALING OMZETBELASTING.
Vanaf 1 Oct. j.l. zijn bij ons de nieuwe formulieren verkrijgbaar, die bij de Ontvanger der Invoerrechten-accijnzen ingediend moeten worden, om teruggaaf van omzetbelasting wegens uitvoer te verkrijgen. Bestelnos.: 93 B en 93 C (indien uitvoer in opdracht plaats heeft). Drukkerij **MADO & CO.**, Oudegracht 119, Utrecht, Tel. 10088-19772.

Chevrolet Fleetmaster, model 1948, geleverd Maart '49, 46000 km gelopen, geheel als nieuw, met kachel, defroster, rolhoes en voorruitsproeier. Benzineverbruik 1 : 9. Elk deskundig onderzoek gaarne toegestaan. **Ir H. J. Huisman**, v. d. Burchlaan 36, **Den Haag**. Tel. 777796.

TE KOOP een groot

HERENHUIS

a.d. hoofdverk.w. te Velp Gld. geschikt v. pension, praktijkhuis e.d. Hoofd- en zijingang, 11 k., serre, 2 keukens, 3 w.c.'s, badk., gr. garage, flinke tuin; c.v. ged. aanwezig. Br. onder no. ESB 1854, bur. v. d. blad, Postbus 42, Schiedam.

TE KOOP AANGEBODEN:
wegens omstandigheden **„Austin" A.40, 1948**, 4 persoons Sedan. **De Bruin**, Vletstraat 15, **Rotterdam**, Tel. 43829.

AMSTERDAMSCHE BANK N.V. - INCASSO-BANK N.V.

MAANDSTAAT PER 30 SEPTEMBER 1950

ACTIEF		PASSIEF	
Kas, Kassiers en Daggeldleningen	f 30.033.090,11	Kapitaal	f 70.010.000,—
Nederlands schatkistpapier	„ 709.341.200,—	Reserve	„ 34.500.000,—
Ander overheidspapier	„ 28.356.000,—	Bouwreserve	„ 4.000.000,—
Wissels	„ 26.549.539,96	Deposito's op termijn	„ 88.539.943,74
Bankiers in binnen- en buitenl.	„ 50.162.173,42	Crediteuren	„ 951.334.643,66
Effecten en syndicaten	„ 9.112.014,75	Geaccepteerde wissels	„ 16.291,51
Prolongatiën en voorschotten tegen Effecten	„ 29.003.834,83	Diverse rekeningen	„ 44.141.587,84
Debiteuren	„ 298.691.256,12		
Deelnemingen	„ 7.293.357,56		
Gebouwen	„ 4.000.000,—		
	f 1.192.542.466,75		f 1,192.542.466,75

Economisch-Statistische Berichten

Adres voor Nederland: Pieter de Hoochstraat 5, Rotterdam (W). Telefoon Redactie en Administratie 38040. Giro 8408. Bankiers: R. Mees en Zoonen, Rotterdam.
Redactie-adres voor België: Seminarie voor Gespecialiseerde Ekonomie, 14, Universiteitstraat, Gent.
Abonnementen: Pieter de Hoochstraat 5, Rotterdam (W.). Bankiers: Banque de Commerce, Brussel.

Abonnementsprijs, franco per post, voor Nederland f 26,— per jaar, voor België/Luxemburg f 28,— per jaar, te voldoen door storting van de tegenwaarde in Belgische francs bij de Banque de Commerce te Brussel of op haar Belgische postgirorekening no 260.34.
Uniegebieden en Overzeese Rijksdelen (per zeepost) f 26,— , overige landen f 28,— per jaar.
Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per ultimo van het kalenderjaar.

Aangetekende stukken in Nederland aan het Bijkantoor Westzeedijk, Rotterdam (W.).

ADVERTENTIES.

Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de Firma H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Telefoon 69300, toestel 6). Advertentie-tarief f 0,40 per mm. Contract-tarieven op aanvraag. Rubrieken „Vacatures" en „Beschikbare krachten" f 0,60 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt zich het recht voor om advertenties zonder opgaaf van redenen te weigeren.

PRIJSINDEXCIJFERS VAN HET GEZINSVERBRUIK IN NEDERLAND.

(1938/'39 = 100) [1]).

I. Volgens huishoudrekeningen April 1948—Maart 1949; gezinnen met inkomens van f 40 — < f 50 per week.

Groep	1949		1950			
	15 Sept.	15 Dec.	15 Mrt	15 Juni	15 Juli	15 [2]) Aug.
Totaal	197	205	214	217	216	215
Voedingsmiddelen	235	246	259	269	263	258
Kleding	309	326	338	342	346	348
Schoeisel	356	364	378	377	377	378
Reiniging	325	325	328	325	323	325
Woninginr. en huisraad	302	308	315	317	318	322
Overige groepen incl. huur	151	156	162	162	164	164
Huur	100	100	100	100	100	100

II. Volgens huishoudrekeningen 1935/'36; gezinnen met inkomens in 1935/'36 beneden f 1.800 per jaar.

Groep	1945	1948	1949		1950			
	15 Sept.	15 Sept.	15 Sept.	15 Dec.	15 Mrt	15 Juni	15 Juli	15 [2]) Aug.
Totaal	173	206	216	226	237	241	240	239
Voedingsmiddelen	166	229	244	257	274	284	278	275
Kleding	325	310	312	330	342	347	351	354
Schoeisel	296	335	364	374	384	383	382	383
Reiniging	234	321	380	380	387	382	379	382
Woninginr. en huisraad	323	309	306	314	322	323	324	328
Overige groepen incl. huur	144	154	159	164	171	170	173	173
Huur	100	100	100	100	100	100	100	100

[1]) Bron: „Statistisch bulletin van het C.B.S.".
Voor de berekening is het prijsverloop gevolgd in de gemeenten Groningen, Enschede, Eindhoven, Tilburg, Dongen en Heerlen.
[2]) Voorlopige cijfers.

PRODUCTIE, HANDEL EN VERBRUIK VAN SUIKER.

(in 1.000 metrieke tonnen uitgedrukt in ruwe suiker)

Landen	1948				1949			
	Productie	Netto uitvoer	Verbruik	Voorraad op 31 Dec.	Productie	Netto uitvoer	Verbruik	Voorraad op 31 Dec.
Angola	37	37	10	16	.	.	.	.
Argentinië	565	—	612	250	549	.	577	224
Australië	914	319	485	448	.	.	.	.
Azoren en Madeira	6	2	9	2	8	2	8	0,5
België	268	— 110	263	207	.	.	.	.
Brazilië	1.750 [3])	342	1.572	331	1.730 [3])	56	1.677	328
Britse Koloniën [1])	1.230	1.070	188	218	1.444	1.261	203	169
Canada	98	— 565	663	175	113	— 564	689	194
Cuba	6.055	5.916	162	195	5.228	4.891	226	307
Tsjechoslowakije	630	143	317	394	631	206	385	433
Denemarken	264	73	175	191	320 [3])	78	.	.
Dominicaanse Republiek	421	381	40	9	477	438	37	4
Frankrijk	920	— 167	861	773	867	— 73	1.030 [3])	.
Haïti	41	20	22	0,2	43	18	22	4
Indonesië	45	52	132	17	225	41	.	.
Mozambique	73	51	24	21	.	.	.	.
Nederland	281	— 112	349	189 [3])	.	.	.	.
Peru	498	351	177	47	.	.	.	.
Polen	677	215	466	375	.	.	.	.
Verenigd Koninkrijk [4])	575	— 1.309	2.083	575	565	— 1.661	2.194	733
Verenigde Staten [5])	1.739	— 4.400	6.661	1.358	1.916	— 5.168	6.876	1.560
Zuid-Afrika	577	.	517	242	529	.	525	186
Zweden	256	— 72	319	304	291 [3])	— 60	.	.
Zwitserland	29 [3])	— 196	178	112	24 [3])	— 170	.	.

Bron: „International Sugar Council".
. betekent: geen gegevens beschikbaar.
[1]) Jaar eindigend op 30 November. [3]) Voorlopig cijfer. [3]) Op 18 December 1948.
[4]) Invoer bedroeg 1.900.172 ton in 1948 en 2.236.796 ton in 1949
[5]) Invoer bedroeg 4.456.621 ton in 1948 en 5.189.208 ton in 1949.

BANK VAN ENGELAND.

(Voornaamste posten in millioenen ponden).

Data	Metaal-voorraad	Govt debts and Govt securities	Fiduciary issue	Biljetten in circulatie	Biljetten in Banking Dept	Gouden en zilveren munten
25 Dec. '46	0,2	1.449,1	1.450	1.428,2	22,1	1,3
13 Sept. '50	0,4	1.346.6	1.350	1.294,2	56,2	4,3
20 Sept. '50	0,4	1.346,2	1.350	1.286.1	64,3	3,6
27 Sept. '50	0,4	1.345,7	1.350	1.283,3	67,1	3,1

Data	Govt securities	Other securities		Deposits			
		Disc. and advances	Securities	Totaal	Public accounts	H.M. Treasury Special account	Banken
25 Dec. '46	311,8	13,6	15,8	346,5	10.3	—	278.9
13 Sept. '50	548,6	24,5	24,9	640,0	14.1	246,5	283.2
20 Sept. '50	560,2	18,8	25,0	653,4	16,8	254.8	290.2
27 Sept. '50	547,4	21,0	35,6	655,7	14,8	254,8	291,8

ACCOUNTANTSDAG 1950

van het Nederlands Instituut van Accountants zal gehouden worden op

ZATERDAG 21 OCTOBER a.s.

te Amsterdam in Krasnapolski, Warmoesstraat.

10.15 uur: Opening.

10.30 uur: Inleiding van de Heer Prof. Mr. B. C. Slotemaker, buitengewoon hoogleraar in het arbeidsrecht aan de Nederl. Economische Hogeschool te Rotterdam.

Onderwerp: Sociale Politiek voor en na Wereldoorlog II.

14.30 uur: Inleiding van de Heer W. N. A. F. H. Stokvis, Accountant, lid N.I.v.A.

Onderwerp: Opmerkingen t.a.v. de ontwikkeling van het accountantsberoep.